

aykut yazgan

edebiyata dair

işte o zaman mısralardan, beyitlerden, romanlardan ve kitaplardan kurtulmam lazım geldiğini düşündüm. yeni bir dünyaya başlıyordum. yeni romanlar okumalı, yeni resimler seyretmeli, yazmak için yeniden bir başka türkçe öğrenmeliydim.

süt

mahalle kahvesi

sait faik

edebiyat

cumhuriyet gazetesi kitap ekinde sait faik ile ilgili iki yazı çıkmış. biri sait'in gayri müslimler -lafa bak şimdi...- için yazdıklarını ve bunların kitap halinde basılanlarını özetliyor.

eh biraz da sait'ten bahsettiğine göre zevkle okunur dedim kendi kendime...

karşı sayfada ise sait'in hikayeciliğinin bilimsel yönü ele alınıp, türk hikayeciliği içinde ve sebahattin ali ve diğerleri ile karşılaştırmalı türk hikayesinin kurgusal, özdeksel, fiziksel, bilmem "ne'sel" irdelemesi yapıp, sait'in neden böyle yazıp ta şöyle yazmadığının gerçek bilimselliği, analizi, sentezi anlatılıyor. ¹

¹aptal bir gazete muhabirinin, faruk duman'ın 'av dönüşleri' kitabı üzerine aptalca bir sorusuna (cumhuriyet 28 temmuz 2000) verilen doğru bir cevap. muhabir: -öykülerinizde sade bir dil; zaman zaman da bilinç akışı yöntemini kullanıyorsunuz. bu dili ve tekniği bundan sonraki çalışmalarınızda da uygulayacak mısınız? faruk duman: -bu benim tarzım olsun, bundan sonra böyle yazayım' düşüncesi bana çok ters geliyor. **bunu başından beri hiç düşünmedim. bilinç akışı tekniğini kullanarak yazayım diye de karar vermedim. bununla beraber gerçekçi ya da postmodern öykü biçiminde olsun şeklinde bir kaygım da yoktu. benim için en önde geleni öykü yazma isteği...** öykü sevgisini çok öykü okuyarak ediniyorsunuz. sonra daha çok sevdiğiniz öyküleri kendinizin de yazabileceği düşüncesi doğuyor. ardından büyük bir koşu başlıyor. bu koşuda sürekli kimi denemelerle, çılgınlıklarla kendinizi yenileyerek bir şeyler yaratıyorsunuz. öykülerime baktığım zaman tanımlama ya da bir tekniğin adı değil de bir temanın öykünün içerisine yerleştirilmiş kısalsı uzunlu figürlerle güçlendirildiğini görüyorum. giriş- gelişme- sonuç öyküleri yazarı olmadığım için öykünün bir yazı olarak doruğuna ve kendi dengesine bu şekilde ilerlediğini düşünüyorum. bunu sistematikleştirmiyorum. daha sonraki öykülerimde de kullanılacak bir yöntem olarak da kendi kendime belirtmiyorum. dolayısıyla bundan

biyık altından sırtarak yine -evet yine...- michael ende'nin
şu sözünü hatırlıyorum :

*eğer kafka, romanlarında, romanlarını yorumlayan
yorumcuların yazdıklarını yazmak isteseydi o
zaman oturup ta bunları kendisi yazmaz mıydı
diye sormaz mıyız?*

bir gazete alıntısı daha:

*duyup görerek algıladığımız doğal güzellikler,
bizim için akustik ve optik bilimlerin bunları
indirgediği sayısal ifadelerden daha önemli ve
daha doyurucudur.*

daha da acısı...:

*bilim bir türün tüm örneklerinde, ortak
bulunmayan ve bu yüzden de sayısal olarak ifade
edilemeyen gerçeklerin özelliklerini, bilerek
görmezlikten gelebilir. bilimsel olguların sayılar ve
formüllerle ifade edilmesi ile doğal yapıdaki
güzellikler göz ardı edilebilir!... bilimsel düşünce
bir adım daha öteye giderek, yaşamı da hafife
alabilir ve insanın milyonlarca yıl süren evrim
sürecinde, yoğrularak ortaya çıkarttığı gerçek
doğal kimliğini de inkar edebilir.*

(prof. ilhami kiziroğlu; hacettepe)

şimdi "lüzumsuz adam'da " (eğer ne olduğunu
biliyorsan...) sait'in dolaştığı üç sokakta, şeytan gibi
titreyen otomobil anteninin şehvetini
duyumsayamıyorsan, bayram'ın sakladığı yarım limona
çocuklar gibi sen de sevinemiyorsan ve eğer marangozun
sokağından cidden bir daha geçmek ve yahudi kızının o

sonra tarz yaratan bir yazar olamayacağımı, böyle olursam da kendimi
aşamayacağımı düşünüyorum.

tombul uyluk yerinden öpmek için içinde dayanılmaz bir
istek duyamıyorsan...

ve bütün bunların hepsini illa da bir aptal mantık ve
sersem bir matematik dizgesi olarak algılayıp açıklamak
istiyorsan...

o zaman sen hikayenin dışındasın...

ama ne zamanki bu dizgesellik, bu usçuluk, bu her
şeyi illa da ait oldukları düzen içerisinde minicik
felsefe kutucuklarına nizam ve intizam içerisinde
yerleştirip, bir doğru mantığa bağlama hevesinden
vazgeçersin...

ve ne zamanki devenin ayaklarının
bağlandığı ipten kurtulursun...

o zaman hikaye seni
içine alır...

sen hikayenin içinde bir adam olursun...

*"sonu olmayan bir hikaye"*nin içinde...

ve bir melodi sana doğru uçar, kulaklarından içeriye
doğru akıp biryerlere giderek..

büyüyerek...

bir yerleri doldurarak...

bir yerlerden taşarak...

çağlayarak...

enginlere akarak...

sana çaktırmadan...

senin içinde...

seni kaplayarak...

eriyip gider.

21 mayıs 1994

tiyatro

5 eylül 1996'da tevfik gelenbe'nin anadolu aydınlanma vakfı'nda türk tiyatrosu hakkında yaptığı konuşması üzerine, o anda kendisine söyleyemediklerim...

tiyatro eninde sonunda insanlar arasında bir iletişim aracıdır... mı?

sahnedeki "*komedeyen*" veya "*komedyenler*" salondaki seyircilere bir şeyler anlatırlar, bir şeyler gösterirler (*vorführen*), müzikler çalarlar, danslar mı ederler. anlatılmak, gösterilmek, iletilmek bildirilmek, istenen olay veya olgunun altını mı çizerler. bazen abartılı olarak...

malum ya... çünkü tiyatro!..

bazen de, tiyatro hayatın kendisiymiş ve sahne de sanki sahne değilmiş gibi davranırlar...

oyuncuların -pardon- komedyenlerin ortaya koydukları uğraşları, sanatları daha çok ta görevleri bu...

zaten maksadım yazıyı dönüp dolaştırıp buraya bu *görev* sözcüğüne getirmek.

eğer beckett ve ionescu veya brecht oturup insanlar hakkında bir şeyler yazmışlarsa, onları diğer meslektaşlarından, yani maupassant, tolstoy, london veya halide edip'ten ayıran hiç bir şey yoktur.

yani bir ayrıcalıkları yoktur.

en sonunda bir insan dramıdır anlatılan.

tragedya... komedyaya...

bir ilişkiler yumağı, rastlantılar, kaderler...

ingiltere'de doğan oliver'in sonunda hindistan'da
çinli bir kızdaki olan çocuğunun japonya'da ticaret
yapması...-hayret!- falan filandır.²

ve bu arada gerek miller ve şürekası gerekse chechov ve
yandaşları, tiyatro eseri olsun roman olsun, yazılarının bir
yerlerinde, başlarında, ortalarında veya sonlarında
muhakkak ki hayatın akışı içinde olabilecek bir çok olaylı
tiyatrolarınla veya romanlarınla bir diğer insanlara
aktarırlarken bu arada hayatın akışı içinde hiç olamayacak
olayları da kendi hayalhanelerinde kurarak yazılarına bir
çeşni, bir renk katarlar.

acaba bir goriot baba var mıdır?
acaba godot redingot mu giyerdi yoksa sade ceket
pantolonla mı gelirdi?
eğer gelseydi...
godot hakikaten var mıydı?

ve bence fark, eğer buna bir fark denebilirse, burada
başlıyor.

goriot baba'yı hayal gücümüzün sınırlarını zorlayarak
sayfalar arasında ve içinde tahayyül etmeye çalışırken,
19. asır fransa'sının da sosyal veya ekonomik yapısı içinde
kaderin insanlar arasında kurmayı başardığı örümcek
ağlarını takip etmeye gayret ederiz.

bazen bitap düşer ve artık dayanamaz işaret parmağımızı
kaldığımız 234.sayfaya koyup kitabı kapatır, gözlerimizi
yumar ve yazarın bizleri götürmek istediği hayalhanelerin
dekorları içerisine dalarız.

yaşamaya başlarız...

yaşamaya çalışırız...

budur romanın insanlarla olan iletişimi.

² Bu dört satırı "ay saray"ını okumadan önce yazdım...

bir yandan yazarın kendi engin, dizginlenemez hayal gücü, düşünce dünyası, anlatabilme, *aktarabilme* kaygusu, diğer yandan okuyanın bütün bunları anlayabilme, algılayabilme çabası ve fakat en mühimi okuyanın binsekizyüz bilmem kaç senesinde o gün ossaat *orada olabilmesi...*

olması!..

zor bir olay...

burada shakespeare'in işi daha kolay.

anlatmak istediği bir insanlık dramı var.

ayni diğer meslektaşları gibi...

kral lear ve kızları...

ah... aahhh...

o zavallı kralın başına gelenler, o kızlardan

çektiği...

ama artık okuyucunun yerinde seyirci vardır.

o okuyucu ki roman karşısında cansiperane ve cesurca ve tüm benliğini ortaya koyup romanın yazarıyla, romanın muhteviyatıyla, kişilerinle, dekorunla, ilişkilerinle, her şeyinle, her şeyinle, sayfa sayfa tekvücut olmaya çırpınır; ya da onlara karşı koyar...

ama artık bunlardan, bütün bu yersiz çabalardan sıyrılarak, kağıtlarca dramının içine doğru akmaktan ve onu yaşamaktansa kendini tatlı bir rehavetle sahnedeki olayların akışına bırakmış ve yerini bir "*seyirciye*" terk etmiştir.

fazla bir çaba sarf etmez.

çünkü olan biten o y n a n m a k t a d ı r zaten.

ve o, yani seyirci, o oyunun bir parçasıdır.

ve komedyen shakespeare'in ve kralın ve kızlarının bir aracıdır; kral ve kızları ile seyirci arasında.

okuyucuyu, yani tabii burada seyirciyi etkilemek veya ona bir mesaj vermek kaygusu ile kitapta yazılmış olan bir, beş, on cümlelerin bir yeri romanda defalarca okunup ve en sonunda ve en nihayet gözbebeklerinin imbiclerinden süzülüp beyinin kıvrımlarında bir yerlerde taht kurabildiği halde, tiyatrodaki komedyen tarafından seyirciye doğru fırlatılan sözler, laflar, lakırdılar, cümleler, tiradlar, hareketler, danslar vesaire dizisi daha tam olarak hazmedilmeden bir yenilerinin hücumuna uğranır. ve bunların bir tekrarı daha yoktur...

tabii bunlar hepsi ayrıntı...

hepsi söylenmek istenenin belki çok uzaklarında.

asıl olan tiyatro yazarının ve roman yazarının ve şairin ve hikayecinin anlatmak istediğidir.

kimi yalın aracısız, kimisi ise bir aracı vasıtası ile.³

eylül 1996

³8 eylül'de tevfik beyle ksm'de yaptığımız sohbetle haklı olarak aynı klasik bir müzik eserindeki gibi tiyatrunun ve oyuncularının esere bir yorum kattıklarını, ve seyircinin de eseri bu yorumla algılamaları, seyretmeleri gerektiğini söyledi.

güzel insanlar, kütler ve ötekiler

şair nedir?

aktör, yazar, oyuncu nedir?

ya da ressam, heykeltıraş, müzisyen, besteci?

soruyu yeni baştan ve daha düzenli sormalı:

/ daha doğrusu kategorize etmeli, sınıflandırmalı /

1. şair, yazar, besteci, -daha sonra ressam, heykeltıraş...

2. aktör, oyuncu, müzisyen (icra eden yani...) vs..

yazar mesela... veya şair.

muammer efendi'nin fatih'te iki gözlü bir hanesi vardır.

eşi, kayınvalidesi ve üç çocuğunla oturur.

evkafta memurdur muammer efendi.

pazar günleri su kaynatılır. yıkanılır, çamaşır yıkanır, üç metrekafe banyoda.

ayda yılda bir gün adapazarı'ndan akrabalar gelir.

muammer efendi zatürreden ölür.

albümde nikahta çekilmiş bir resmi kalır.

çocuklardan en büyüğü albümü saklar bir süre;

gazetelerin lotaryalardan dağıttıkları

ansiklopedilerin arasında.

orada yaşar muammer efendi bir süre, albüm

açıldıkça...

sonra?

*sonra hepsi birden eskiciye verilir.
sonra?
sonra artık muammer efendi yoktur.⁴*

bu olaylar istanbul'un yüzlerce semtinde binlerce sokağında onbinlerce hanesinde, her yerinde birbirine benzeyen değişik şekillerde fakat her an yeni baştan yeniden olur, yeniden yaşanır...

ama yine de bu bir tek, biricik olayı, bu hayat hikayesini kimsecikler bilmez. muammer efendi'nin kayınvalidesi, eşi, ve çocukları dışında.
haa! bir de adapazarı'ndaki akrabalar.

ama dikkatli olan, *farkında* olan, düşleyen, hayal kurabilen, muammer efendi ile her saat her dakika beraberdir, içiçedir. onunla işe gider, onunla işten gelir. yemekte, sofrada, yatakta, banyoda, kalemde... hep onunladır.
bir düştür bu.
sonsuz bir hayal dünyasıdır bu...
ve kesin sınırlarını *bu hayal dünyasının koyduğu ve gerçek gerçek dediğimiz gevelemenin* içinde yaşamaya mahkum olduğu dünya...
ucu bucağı olmayan muammer efendiler, selami beyler, zehra hanımlar, hatçe teyzeler...

⁴ bugün 2010 senesinin ağustos ayı. dışarda ısı 35 dereceye yakın. beyoğlunun ara sokaklarından birinde eski kitapları bir arabaya doldurmuş iki üç satıcı. hepsi eski ve aralarında iki tane resim albümü... aynı hikayedeki gibi. yüreğim ezilerek açıp baktım sayfa sayfa, bir sürü kadın erkek ve çocuk siyaha yakın gri... kahverengi. solgun... baktılar bana sayfa aralarından gülümseyerek ve ciddi. ama müteşekkir...

hatta (hatta ne demek?)

ve dahi cami avlusundaki ulu çınar...

deniz kenarındaki kahve...

adanın martıları...

kediler...

büyükdere'nin derinlilerindeki istiridyeler...

ve her şey...

amma velakin bu dikkatliğin, *farkında* olanların,

düşleyen ve hayal edebilenlerin dışında

(neredeyse dünyanın hepsi) kalan hodbinler, belki de
nobranlar, vurdumduymazlar, ilgisizler, alakasızlar...

yani *küt* ler...

bunların aslında tarifi yoktur.

bunlar *küt* türler...

işte birinci kategoriden olan bu birkaç zavallı dikkatliğin,

düşleyebilenler, daha pervasız bir deyişle *ince olanlar*,

bütün olayları, hayatın hikayelerini, mahlukatı ve

nebatatı, bütün bunları gördükleri, duydukları,

hissettikleri için, hislenip hayal edebildikleri için ve en

önemlisi *ince* oldukları için, otururlar yazarlar.

yazılan hikayeler, romanlar, şiirler insan olmanın, *farkında*

olmanın, olabilmenin bir tecellisidir.

ama ne yapalım ki bütün bu yazılar ve çiziler *küt* ler

tarafından da okunur.

küt ler tarafından da okunur ama onlar için değildir bu

yazılan ve çizilenler...

onlar için değildirler...

bir besteci mesela...

kornalar, satıcı avazeleri, tramvay dandanları, kamyon homurtuları, bağırış çağırışlardan kimseciklerin duymadığı, duyamadığı, duymak istemediği yalnızca iki kat yukardaki pencere saçaklarına tünemiş cıvı cıvı öten serçeleri duyabilen, onların var olduğunun *farkında* olan adamdır.

bu sesleri bir şekilde kağıda geçirebilen *ince* ruhlu bir adamdır.⁵

daha sonra bu bir tek *o* ruh tarafından ancak *bir şekilde* duyulmuş, algılanmış, hissedilmiş ve yalnızca *o bir tek şekli* ile geçerli ve güzel olan nağmeler zaptedilir...
simgelerle...
kağıtlar üzerine...

bu bir beste olur. bu bir eser olur. bu doğanın, birisi, *ince* ruhlu birisi tarafından, duyulduğu, farkına varıldığı gibi kağıda geçirilmesi olur...

sonra gelir adamın biri, kendi *yorumu* na göre yirmibeş kişilik bir çalgıcı takımına çaldırır...
o nağmeleri...

⁵ dizzy gillespie ile birlikte cazda "bebop" çağını açan charlie "bird" parker'in heykелci dostu julie mcdonald anlatıyor: "bir bahar sabahı parkta çılınca ötüşen kuşları böcekleri dinledi... sonra, dünyadaki, dedi, bütün sesleri duyabilseydik eğer, çıldırırdık herhalde..."
deniz kavukçuoğlu'ndan-cumhuriyet gazetesi 17 ocak 99 Pazar-

sopasını kaldıra indire...
kaldıra indire...

hem de o kadar çaldırır ki, taaa ki *kendi yorumu*
yorumlanıncaya kadar.
ve bu *şefin yorumu* ile bir zamanlar o güzel adamın
ruhunu fethetmiş olan sırça seslerin üzerine gri gölgeler
düşse bile yine de seçilmiş *küt* ler tarafından dinlenir.

dinlenir çünkü kornalar, satıcı avazeleri, tramvay
dandanları, kamyon homurtuları, bağırsız çağırışlardan
duymadıklarını, duymadıklarını, duymak istemediklerini
şimdi, burada, -hem de - *şefin yorumundan* daha bir
rafine olarak dinleyeceklerdir; akılları sıra...
(sevsinler...)

ve bu *küt* ler daha sonra fuayelerde, kokteyllerde,
gardenpartilerde entel-barlarda ve daha bir sürü yerlerde,
hadleri ve üzerlerine vazife olmadığı halde *parça* nın
kadansı, performansı, nüansı, seansı ve dansı gibi
sözcüklerle hiç bir zaman duymadıkları, duymadıkları,
duymak istemedikleri, duymaya gayret bile etmedikleri o
serçelerin seslerini eleştirmeye kalkacaklardır.

17.12.1998

ilave...

bunları kimseler okumayacaktır.

bunları kimsecikler okumak değil duymak dahi istemeyecektir.

sabahın bir köründe, alacakaranlıklarda hanelerinin kapılarından ceketlerinin veya paltolarının kollarını geçirmeye çalışarak teker sokaklara fırlayan, ara sokaklarda birer ikiyeşken daha sonra caddelerde bulvarlarda bir dere gibi akan bu insan nehri, daha sonra bu sel, bu güruh kendisine dair bir tek söz söylenmesine tahammül edemez. tek bir eleştiri, bir tepki... katiyen... ancak o sel, o nehir ve o güruh içerisinde televizyonun ya da gazetenin yakalayabildiği bir tek, tek bir bahtsız cımbızla ensesinden tutulup, o bilinçsizce akıp giden insanlara sabah veya akşamüstleri teşhir edilir. bir tek bahtsız... o kendini bu güruh için feda edendir. ve güruh için için sevinir, mutlu olur. ve bütün biriken hıncını, kinini, öfkesini o bir tek bahtsızdan çıkartır. sistem budur. bunun tam tersi o sel, o nehir ve o güruh içerisinde televizyonun ya da gazetenin yakalayabildiği bir tek, tek bir talihli cımbızla ensesinden tutulup o bilinçsizce akıp giden insanlara sabah veya akşamüstleri teşhir edilir. bu talihli de star olur. güruhun gözdesi, erişilmek istenen bir amaç, bir fata morgana olur... ve hayranlıkla, biraz da hasetle ona bakılıp iç çekilir.

edebiyat ve müzikle ilgili yazılanlardaki eleştirilere muhatap olan, kendini bu güruhtan her saat her dakika "distanse" etmek isteyen kütler, yani üç beş zavallı ise, servetleri, güçleri ve bir iki bilgi kırıntısı ile kendilerini bu insan kalabalığından üstün görenler, bütün çabalarına rağmen bu güruhun bir parçası olmaktan kurtaramazlar.

*hatta onlar, medyanın her gün bir kemik parçası gibi
önüne attığı kimi zavallılara kızan ve kimi talihlilere
öykünen bu saf, kandırılan, güdülen, yönetilen
insanlardan daha da zavallıdırlar.
bence... 23-10-2001*

okuma yazma

düşünmeye başlıyorsun bişeyler...
kafanın içindeki resimler, renkler, hayaller...
her şey, her şey yıldırım hızıyla geçip gidiyorlar...
bakıyorsun düşündüklerinin tercümeleri yani harfler (daha az tabii) kelimeler, cümleler peşpeşe dilinin, kaleminin ucuna gelmeye başlıyorlar...
yavaş yavaş...
işte onlardan birazını (yapabildiğin bu kadar...) yakalayıp hemen düşünmeden lakırdıya ya da yazıya tercüme işine girişiyorsun...
tutar mı tutmaz mı...
kim bilir?
yazdıkça daha da süratleniyorsun...
resimleri, renkleri ve hayalleri...
ipin ucunu kaçırmamak için.
dolu dizgin...
beyninin uğultusuna, fırtınasına, gitmeleri-gelmelerine dilinin ya da kaleminin ayak uydurabilmesi için.
gözlerin, parmakların, ellerin ve kalemin, nefes nefese arkalarından yetişmeye çalışarak...
bazen apansız kendini kafanı omuzuna doğru yaslayıp kafanın içindekilerini dinlerken yakalıyorsun.
gülüyorsun.
sonra ciddileşip tekrardan bu tercüme işine girişiyorsun..
ve yazıyorsun durmadan.
kaçırmamak için beynin içinde bir kaleydoskop gibi dönen resimlerin, renklerin ve hayallerin bir tekini bile...
bir an soluklanmak için duruyorsun ve gayri ihtiyari dediğine, çizdiğine ve geriye şöyle bigöz atıyorsun.

bir de bakıyorsun ki beyninin içerisinde yıldırım gibi akıp giden..

asıl olan

orijinal olan,

güzel olan

bütün o

resimlerin

renklerin

hayallerin

tercümeleri bir enayileşmişler...⁶

harflerin o komik, o eciş bücüş, o kargacak burgacak simgelerinden oluşan onca kelimedede onca cümlede matlaşmışlar... donuklaşmışlar...

yanlış...

sanki onlar değiller (mi ?).

oturmuyorlar bitürlü yerliyerlerine.

çünkü...

çünkü birden nerelerden geldiği hiç belli olmayan, kafanın ufuk çizgisinden kopup beyninin derinliklerine doğru dörtnala gelen bütün o rengarenk resimler, renk cümbüşleri, mitler...

kendi güzelliklerini, kendi ihtişamlarını, nedense bu dörtnala "değişimde/koşuşturmada" koruyamadıkları için mecburen kelimelerde ve cümlelerde ve yazıda hapsoldükleri, tıklılıp kaldıkları için...
halbuki...

⁶ göğe dağılmış binbir kıvrımlı bulutların güzelliğini anmaya gerek yok, gülpembe, sedefi, kiraz rengi, bunların hepsi buraya, yeryüzüne ait sıfatlar, bunları kullanıyoruz ki anlaşılabilelim, yoksa renklerin gökyüzünde isimsiz olduğunu hepimiz biliyoruz.
jose saramago / isa'ya göre incil

bu sefer bırakıyorsun tercüme işini, düzeltme işine girişiyorsun.

"yok" diyorsun..." burası çok ağır oldu. bu kelime de buraya hiç oturmadi. okuyan bunu..."

çiziyorsun üstünü...

yenisini yazıyorsun...

yani güzelleştirme.

almanlar "verschönern" diyorlar. ama bu bana güzelleştirmeden çok daha başka bir şey söylüyor. yani olmayana, hakketmeyene, layık olmayana (bu daha az) makyaj yapmak.

aslında kırmızıdan mora ve acı bir yeşile doğru bütün gri tonların mevcut, hazır buldukları bulutsuz bir gökyüzünde asılıp kalmış, duran ve kendi etrafında bilinmeyen bir düzenle dönen her tarafı kırık çıkık, hiç bir şeye benzetemediğin fakat bilincinin derinliklerinde ne olduğunu pekala sezemediğin bir hacmin yukardan vefakat aynı zamanda aşağıdan, daha perspektif icat edilmeden önceki görüntüsüdür... bu gördüğün...

ama bir de bakmışın, sen bütün morları ve yeşilleri ve turuncu ve grileri sence daha bir anlaşılabilir bir maviye boyamışsın... ton / ton... bir iki bulut bile eklemiştir. (yok halbuki böyle bişey)

ve bir güvercin bembeyaz... yakıştırmışsın... tarif edemediğin, iska geçtiğin hayallerinin yerine...

bu birden nerelerden geldiği hiç belli olmayan, kafanın ufuk çizgisinden kopup beyninin

derinliklerine doğru dörtnala gelen resimlerle,
renklerle cümbüşlerle ve mitlerle ilgisi olmayan...
ama ancak "yazının", kavrayıp ihata edebileceği...
bir de tabii karşındakinin, okurun anlayabileceği...

işte bunu yapıyorsun.
ve geri gidiyorsun.
tercüme edemediğini, doğru dürüst "o" lisandan bu lisana
çevirmediğini bal gibi biliyorsun.⁷
ve başlıyorsun orasından burasında güzelleştirmeye.
kimin için?
okuyan için mi?
kendin için mi?
sen sahtekar mısın?
mademki doğru dürüst tercüme edemiyorsun bırak o
zaman... bırak...
hiç olmazsa o rengarenk resimler, renk cümbüşleri, mitler
kendi güzelliklerinde, kendi ihtişamlarında, hiçbir zaman
hiçbir dile çevrilmesi mümkün olmayan kendi ana
dillerinde ve yerlerinde kalsınlar.
koynunda sakla onları.
onlar zaten senin. kimse elinden kapmıyor ki.
kimseye de "satmak" zorunda da değilsin.
kimse için de "yazmak" zorunda da değilsin.

⁷olgu, gerçeğin ötesinde geçen bir şeydir, çünkü indirgenemediği
mantıksal-ussal terimlerle ifade edilemez. olgu, belli bir açıdan
bakıldığında, ölçülebilir olmaktan çıkan şeydir; gerçek düşüncesiyle
örtüşmez, en azından gerçeği görmeyi alıştırdığımız akılcı yoldan
mümkün değildir bu. kaldı ki, bir duruşmada, tanıktan olgu üzerine
değil de bir olay üzerine bilgi vermesi beklenir.

primo levi

(enis batur pervasız pertavsız 5 temmuz 2007)

bir de okurken...

ah!..

eskiden gençliğin verdiği iştaha ile her şey yenilip yutulur,
silinip süpürülürdü (misal...)

yani bazen üç gün üç gece göz kırpmadan okunurdu.

her şey...

her şey... ele ne geçerse...

demek ne mideymiş, ne bağırsakmış!.

hemen öğütüp hazmedip ve sindirip bir yenilerine göz
diken.

aç...

romanlara, şiirlere, denemelere, tiyatrolara, hikayelere,
dergilere...

ele ne geçerse.

ne bulursa.

kim laf arasında iki basit kelime ile ne tavsiye etmişse.

ne görmüşse vitrinde kapağı hoş, enteresan.

ya da birisinin elinde okurken.

elli sene sonra bir de bakıyorsun ki bünyen değişmiş

yavaş yavaş, sen farkında olmadan.

birçok şey hazmolmuş, kana karışmış...

seninle beraber...

senden bir parça...

sen "o" sun, o da sen.

konuşurken... (konuşuyorsan eğer) yazarken... (eğer
böyle tuhaf bir alışkanlığın varsa...)

daha doğrusu artık kimin kim olduğunu doğru dürüst
hatırlamıyorsun bile.

zamanla da birçok şey sanki kazurat gibi dışlanmış,
fırlatılmış atılmış.

onu da hatırlamıyorsun...

birak hatırlamayı bir zamanlar böyle bir kitap okuduğunun bile farkında değilsin.

kitaplığının bir yerinde, sırtı sana dönük yabancı yabancı sana bakıyor.

bu arada artık yemek konusunda (!) daha bir seçici davrandığının farkına varıyorsun.

artık bir "gourmet" gibi hareket ediyorsun.

ve iki saat bir kitapçının neredeyse bütün raflarını ellerinle darmaduman ve gözlerinle tarumar ettikten sonra güzel

bir parça yakaladığından emin eve gelip önokuma ritüelini

- yıkanma, ev elbisesi, terlik, içecek bir şey vs.

vs.-

tamamlayıp rahat koltuğuna gömülüyorsun...

ayaklarını uzatıp veya nasıl rahat ediyorsan.

dudaklarında belli belirsiz bir mutluluk...

kendinle hoşnut. kendinden hoşnut...

kalbin tatlı bir heyecanla biraz daha çabuk atıyor...

adeta bir serüvene hazır.

ilk önce uzunca bir süre arka kapağı ve kısa tafsilatları okuyorsun.

yazarın resmine bakıyorsun dikkatli dikkatli...

sonra kapak ve ilk sahife.

kim basmış, ne zaman basılmış, grafik, baskı, dizgi...

giriş...

ve gözlerinde bir açlık...

artık dizginlenemeyen bir açlık değil bu...

şimdi artık dilinin üzerinde yavaşça gezdireceğin, belki de

sana yabancı bir takım baharatların hoş esrareniz,

tanımadığın tatları...

okumaktan çok...

"sonsuz hikaye" deki gibi hikayenin içine girmek.

hikayenin bir parçası olmak.

hikaye olmak.
ve kitabın sahifelerinden dışarı sana bakmak.
bana... kendine...
hemen, bir yudumda, bir solukta bitirebileceğin halde bir
süre sonra kendini zorlayarak, daha doğrusu kendini
zaptederek (!) işaret parmağını okuduğun sahifeye koyup
kitabı kapatıyorsun...
bir müddet binyedyüzonlatı senesinin o solgun
sonbaharının sokaklarında dolaşıyorsun, evlerde,
odalarda...
bir müddet marcel'le annesinin arkasından bakıyorsun
onlar konuşurken...
hatta lafa karışıyorsun, kitabın yazarı farkına varmadan...
o muhteşem, o bitmesini istemediğin lezzetle başını
arkaya yaslayıp gözlerin kapalı eriyip gitmek...
okumak...

ocak 1999

yaşamak üzerine

yazdıklarımız ve konuştuğumuz yalnızca gördüklerimiz, duyduğumuz ve dokunduğumuz, kokladıklarımızdır ve tattıklarımızdır.

gerçek...

bunların dışında bir şeyler söylemek, bir şeyler yazmak istediğimizde başvurduğumuz hayallerimiz bu beş duyunun bize sunduklarından pek uzağa düşmedikleri⁸ için farklı bir şeyler söylemezler. söyleyemezler.

evrenin bir diğer ucunda orta çaplı bir karadeliğin içinde sonsuza doğru ışıkların bile düşleyemediği bir hızla seyredilmeyi hayal etmeyi bir dene...

"o karanlığı" ancak, dağ başında kara bulutlarla kaplı zifiri bir gecenin karanlığı kadar tahayyül edebilirsiniz... biraz daha fazlasını, asla...

"hızı" otoyollarda arabanla yapabildiğin o "korkunç sür'atlere" eşit, bilemedin bir parçacık daha fazla...

"sonsuzu" ise yıldızlı bir gecede kafanı kaldırıp gökyüzüne baktığında görebildiğin en soluk yıldızdan on metre kadar daha uzakta...

mars'tan gelen adamları düşündüğünde, düşlediğinde, hayal ettiğinde veya sana hayal ettirildiğinde...

mutlaka bir kafaları vardır;
bizimkiler gibi...

⁸ irrasyonelin daima rasyonel tarafından kuşatılmış olması...

çekik veya düz, küçük veya büyük, şaşı veya patlak ta
olsa gözleri vardır;

bizimkiler gibi...

burunları, ağızları vardır;

bizimkiler gibi...

elleri, kolları dörder veya altışar tane değildir.

bizimkiler gibi...

sanırım gittikçe kütleşen, aptalca ve zevksiz, hayal gücü
olmayan, bırak düşüncelerimizi hayallerimizin bile
magnatlar, buyurganlar, karteller tarafından ipotek altına
alınıp dikte edildiği bir dünyaya doğru dört nala gidiyoruz.
mc donalds, gillette, adidas, coca cola ve mercedes...

halbuki bizden yalnızca birkaç bin sene önce yaşayan
ahvadımız bütün normların dışında pekala kurt başlı bir
insan, insan başlı bir keçi, kuş kanatlı bir at, başında
yılanlar kaynayan bir insan veya altı kollu bir diğer insan
düşünebilmiş. düşleyebilmiş...

tanrılarını bir yüce dağın zirvesinde ağırlamış...
atlara kanatlar takıp, insanları güneşlere uçurmuş...
şişelerden cinleri çıkartıp, halılar üzerinde uçmuş...
muhteşem bir gücü üzerinde altından iki melek bulunan
bir sandığın içine koyup kırk yıl çöllerde gezdirmiş...
"emin" olanları denizler üzerinde yürütmüş...
ve kör gözlere ışık vermeye muktedir kılmış...

bizim hayallerimizse köşe başında hamburger satan bir
dükkandan ve onun ketçabından daha öteye gitmiyor.

26.3/26.4.1999

edebiyat II

edebiyat ne demektir? san'atın bir dalı olduğu
muhakkak... ta... acaba kelime kökü nereden geliyor?

edeb'ten mi geliyor? yoksa edep'ten mi?
yani müeddep olan, teeddüp eden mi?.

büyüklerin önünde iki dizkapak bitişik, eller dizler
üstünde baş mahcubane öne eğik ve gözler ellerin
üstünde... ancak kendisine bir şey söylendiğinde
cevap veren, sigara ikramında kaşlar havada kesin
reddeden, çikolata uzatıldığında ise mütereddit
'müsadenizle bi tane alıyım' la, parmaklarının
arasında bir iki çevirdikten sonra usulca cebe
indiren...

yani diyorum ki edepsiz olan herhangi bir şey '-edeb'-iyat
olamaz mı?

'boris vian', 'bukowski' veya 'sade' mesela. hatta ona
buna söven 'dostoyevski' ya da 'racine'... ya da kalenin
burçlarına doğru yumruğu sallayıp mabadınla ilgili bir
şeyler söyleyen götz von berlichingen...

aklı başında birisi böyle aptalca sorular soracağına ve
okuyucuyu da daraltacağına (!) lügat ve sözlükleri açar,
kelimenin etimolojisini, antropolojisini ve sosyal
ekonomisini (?) bulur ve söyler...

daha da basiti:

"kırk saat aramaya bakmaya gerek yok canım efendim.
ben bunların hepsini zaten biliyordum"

der ve sözlüklere bakmaya gerek duymadan okuyana sunar...

bence edip biraz da böyle birisi midir acaba?
yani yazıp çizmek bir yana – oraya buraya
bakmadan her bişeyi bilen...
ya da gözlemi ve farkındalığı ve sezgisi ve
hayalhanesi müthiş bir insan mıdır?
sahiden edip bu mudur?
bu mudur edebiyat?..

mesela cumbalı penceresinin önünde oturup sokaktan
geçen bir suçunun hayat hikayesini hayalhanesinde
kurup, suçunun bile dudaklarını uçuklatacak tasvirler imal
eden midir?

yoksa gözlem yapan insan... mıdır?
gördüklerini bire bir aktarmayı deneyen... midir?
gerçekçi... realist...
ya da koyu kırmızıyı sulandıran, - kendine göre -
boşu boşuna akıp gitmiş olan yılların griliğine
okuyanını acındırmaya çalışan, yaltaklanan,
dilenen, hırslanan, söven ve devasa bir binayı
taşıyan kalın muhkem sütunların yalınlıkları,
ihtişamı sanki o yüce binayı taşımaya ve
kendilerini anlatmaya yetmezmiş gibi bir de onları,
o muhkem kolanların asıl fonksiyonlarına hiçbir
faydası olmayan girintili çıkıntılı rokoko dallarla
süslemeye çalışan...
ve geviş getiren...

"uzun bir yürüyüşten sonra halen taze..."

"..sonra halen taptaze..."

"..halen bir çiçek gibi taptaze..."

"..dalından yeni kopartılmış bir çiçek gibi taptaze..."

"..sabahın yapraklarına bıraktığı çiğlerin ıslıtısında, dalından yeni kopartılmış bir çiçek gibi taptaze..."

kulaktan dolma, (hoş kitaptan dolma da olabilir) bir tarihin sokaklarında dolaşıp olmayan evlerdeki olmayan kadınları olmayan erkeklerle buluşturup olmayan aşkları, olmayan hüsrancı yazan...

bunları yazarken önce kadını bir çeşme önüne oturtup onu orada ellidört sayfa o vaziyette bekletip, okuyana kadın hakkında, çeşme hakkında, çeşme ziyaretçileri hakkında bilinmesi gereken en mahrem ve namahrem hayat hikayesini onaltı satırdan az olmayan kutu kutu cümleler içinde, yirmi sene geri, on sene ileri, beş gün geri dört ay ileri... anlatan; uzun uzun...

ve sonunda okuyucu-sabırının son kırıntılarını tüketmekten korkarcasına kaldırıp çeşmeden kadını... ve ilerleyen dört yüz küsur sayfada diğer kahramanların (!) buna benzer hayat hikayelerini bir oya gibi ören; ince ince...

onaltı satırlardan az olmayan uzun cümlelerde sevgileri, hasetleri, kinleri, özlemleri anlatırken özenle seçtiği her 'hançer-kelime' ile okuyucunun kalbini ve beynini oyan; yavaş yavaş...

sahiden edib bu mudur?
bu mudur edebiyat?.. (*)

27/28 temmuz 1999

(*) Yazardan Yazara Ders!

“Doğaya insan kişiliği vermeniz, deniz derin derin nefes alırken; doğa mırıldanırken, konuşurken, sıkıntı çekerken, bilmem ne ederken, bütün bunlar tasviri monoton, bazen tatsız bazen anlaşılmaz duruma getiriyor, doğa tasvirlerindeki güzellik ancak sadelikle, ‘güneş battı’, ‘hava karardı’, ‘yağmur başladı’ gibi yalın cümlelerle ifade edilebilir, istediğiniz şey ancak böyle anlatılabilir.”

Bu bir mektup, Anton Çehov’dan Maksim Gorki’ye bir ders verir gibi!... Bir yazma dersi!... Çehov gibi bir yazarın başka bir yazara, Maksim Gorki’ye bir uyarısı, daha doğrusu bir eleştirisi...

“Sıfatları ve zarfları kaldırın. O kadar çok kullanıyorsunuz ki okuyucunun dikkati dağılıyor, yoruluyor, okuyucu! Adam çimene oturdu diye yazdığım zaman benim demek istediğim anlaşılıyor, çünkü dikkati dağıtmıyor. Buna karşılık ‘omuzları geniş, göğsü basık, orta boylu, kızıl sakallı adam, yoldan gelip geçenlerin ayakları altında çiğnenmiş çimene sessizce ve korkarak oturdu’ diye yazarsam, hem güç anlaşılır hem de okuru yorarım. Edebiyat bir saniyede zihne kazılmalıdır.”

Maksim Gorki bu eleştiri üzerine şöyle yanıt vermiş:

“Dedikleriniz haklı, doğru! Bir türlü kaldırıp atamıyorum. Elimi tutan bayağı olmak korkusu! Sonra her an telaş içindeyim. Kalemime ne gelirse çırpıştırıveriyorum, en kötüsü sadece kalemimle geçiniyorum. Elimden başka iş gelmez?”

Çehov uyarılarını şöyle sürdürmüŖ:

“Ŗimdi eksikliklerinize gelelim. Ama eksikliklerden söz etmek o kadar kolay değil. Bir dehanın eksikliklerinden bahsetmek bahçedeki kocaman bir ağacın eksikliklerinden söz etmeye benzer. Çünkü ana mesele ağacın kendinde değil, ağacı seyredenin zevkindedir... Ölçsüzlük gibi gelen tarafınızdan başlayacağım. Bu ölçsüzlük özellikle konuşmaların arasına sıkıŖtırdığınız doğa tasvirlerinde görülüyor. İnsan okurken o tasvirlerin daha sık, daha kısa, şöyle ikişer satırlık bir şeyler olmasını istiyor. ‘Nezaket’ ‘Mırıltı’ ‘Yumuşak’ gibi kelimelerin sık sık kullanılması bir özentî havası veriyor, soğuk bir monotonluk, bunaltıcı bir hal yaratıyor.”

Anton Çehov gibi bir yazarın yaptığı bu eleŖtiriyi Gorki Ŗu sözlerle yanıtlamıŖ:

“Ara sıra bana zayıf noktalarımı göstermenizi, öğüt vermenizi, kiŖilięini daha bulmamıŖ bir arkadaŖa davranılacağı gibi davranmanızı istiyorum.”

İŖte gerçek yazar olgunluğu!

5 ağustos 2012 oktay akbal

edebiyat III

diğer taraftan ne paris'te ne senpetersburg'ta ne de berlin'de olması, vuku bulması veya cereyan etmesi kati surette imkansız olanlar vardır. anlatılacak olanlar bu mekanlarda olamayacaklardır...

zira "olabilecek olanlar" (bu iki kelimenin de ifade ettiği gibi) ne geçmişte ne bu zamanda cereyan edeceklerdir ne de adı geçen mekanlarda veya benzerlerinde.

mekanı, üzerinde çöreklenip oturduğumuz yeryüzü olmayan...

zamanı ise tasvir edilecek olanların gerçekliğini veya olabilirliğini ispatlayamayacak uzaklıkta olan bir zaman dilimi olduğunda, yazarın (yani edib'in) sezgileri ve hayalhanesi hiç bir şehrin varoşlarının sınırlandırmayacağı bir zaman/mekana taşınır. artık her şey mümkündür.

tanrılar, ruhlar ve şeytan...
hele bir gözünün önüne getir...
düşün bir kere...
cehennem ve cennet ve gökyüzünde asılmış duran şehirler...
tek boynuzlular ve sentaurular, cadılar ve sihirbazlar, cinler ve ölüm kuşları, melekler, periler, sihirli formüller, tabiat ruhları, ev ruhları...
cinler...
bütün bunları hayal edebilmek hiç te o kadar zor değil.

o kadar zor değil bütün bunların hepsini
düşünebilmek...
insanlar binlerce seneden beri inanmışlar bunların
hepsine.
gelecek yavaş yavaş yaklaşıyor.
ve uzay gemileri olacak geleceğin içinde... uzay
gemilerini ve geleceği düşün...
acaba tasavvur edilemeyen...
düşünülüp hayal edilemeyen...
düşüncede kurması o kadar zor olabilen herhangi
bir şey olabilir mi...
bir parça madde düşün.
ve sen onun içinde...
bilerek, düşünerek ve onun içinde var olduğun
bilincinden kuvvet alarak...
maddeye aklında ve düşüncende yön vermeye...
onu uyutmaya...
onu sevmeye...
ve onu yokuş yukarı hareket ettirmeye kadir...
bir uzay tasavvur et ki (sonsuz veya değil bu sana
kalmış) bir milyar kere bir milyar kere bir milyar
güneşi ile...
ve bir çamur parçası düşün...
deli gibi bu güneşlerden bir tanesinin etrafında
fırdolayı dönen...
ve tasavvur et...
bu çamur parçasının üstünde sen...
onunla beraber zaman mekan içinde sonsuz bir
hızla bilinmeyen bir yöne doğru giden...
düşün...⁹

⁹ fredric brown – nightmares and geezenstacks – heyne 1965

denebilir ki "bu da bir edebiyat türüdür. her ne kadar edebiyatın edebîne yakışmıyorsa da, saçma sapan, insan aklına, sağduyusuna, bütün gerçeklere, tekmil doğal ve doğal olmayan yasalara aykırıysa da...

- konservatif olamayan - evet yine de bir yazın türüdür..."

tabii arkasından bunca saçmanın ne işe yarayabileceği de sorulabilir... haklı olarak...

aynı soru yukarda sınırları çizilen diğer edebiyat türleri için sorulduğunda ise cevap çok şaşırtıcı olacaktır.
"onlar birer insanlık dramıdır.
birer trajedyadır... onlar edebiyattır!.."
7 eylül 1999

yazmak...

yazmak bence sadece bir şeyi, bir olayı, kişileri tek tek, veya onların ilişkilerini falan etraflıca anlatmak değil... yazmak özentili, kabarık, fuzuli, abartılı, gereksiz, iç içe geçmiş kalabalık cümlelerle, süslemelerle, insanları bayıltacak kadar teferruat ve açıklamalar ve göndermeler ve benzetmeler ve bezemelerle edebiyat yapmak değil... yazmak bir yıl veya bin yıl önceki tarihe, yazılmış olan herhangi bir romana, yazıya veya hikayeye veya şiire göndermeler yaparak, öykünerek ona benzemeye çalışmak, beğenilmek için, satmak için ve bunların veya bir başka şeylerin sırtından para kazanmak kaygusu ile kendi ben'inden vazgeçmek için değil... yazmak sahtekarlık yapmak için hiç değil... yazmak karşı durmaktır. yazmak tavır koymaktır. belki güzellemedir ¹⁰ (bu daha az). ama yermektir... tesbit etmek... eleştirmek... hücum etmek... yazmak isyan etmektir.

28 eylül 1999--

¹⁰ verschönern (bunu çokça kullandım... biliyorum)

kontra

meşhur yazarlar, ya da genelde yazarlar bir yazıya, bir hikayeye en mühimi de bir romana katiyen "... ben bir gün... işte... yatakta yatarken ya da biramı içerken aklıma gelen müthiş bir fikirle irkildim... adeta nereden geldiği belli olmayan bir ilham... biraz kafamda evirip çevirdikten sonra hemen oturup yazmaya başladım..." diye başlamazlar, hikayelerine, romanlarına... neden acaba?

neden acaba, biz okurlar, karamazofların ya da sefillerin doğuşu hakkında karanlıkta bırakılırız, bu meşhur yazarlar tarafından?

astım, doğru yazılışı ile asthma bir nefes darlığı hastalığının, nefes alma verme bozukluğunun ismidir. aslında nefes almaktan çok nefes verme... çünkü kriz anında durup dururken alarma geçen bağışıklık sisteminden kaynaklanan bronş kaslarının doğru dürüst çalışmaması sonucu hastalar nefesi almasına alırlar da, bir türlü alınan nefesi dışarıya çıkartamazlar. onun için astım hastası nefesi bir hıçkırık gibi içine çeker ve neredeyse nefes almanın on katı bir zamanda ise alınan hıçkırığı geri vermeye gayret eder... patlamış gözler, sandalye arkalıklarını kavramış kasılmış eller ve kapıda bekleyen ölümden artık korkmayacak kadar bu nefes alıp vermeyle meşgul...

roman ve benzerleri işte bu tür "uzun soluklu" anlatımlardır ki, okuyan, aslında fonksiyonel (bilmem ki belki de değil...) ve öz olması (şimdilerde bir de minimalist demezler mi?...) gereken bir anlatım yerine,

içinde sık sık ısıklar, hırıltılar, zırlıklar, sıkıntılar ve darlıklar, nefes darlıkları duyulan bir anlatımla karşı karşıya kalır.

roman ve benzerleri dışında ise bir şeyi anlatmanın hevesi içinde olanlar (yani benim gibi) anlatacakları şeyi fonksiyonel ve öz olarak anlatmak yerine, sıkıştırılmış deyimler, kavramlar, simgeler içinde okuyanın dikkatinin dağılacağı ve gerektiği kadar konsantre (!) olamayacakları kaygusu ile, tutarlar analogilere ya da benzetmelere başvururlar.

kendisi astım hastası ya!...
ondan kinaye...

ezcümle aleme talkımı verip te salkımı yutmakla bu dünyada kimse kimse ile yarışamaz.

yazmak denince, - hele şimdilerde - pek bir edebi (!) kaygusu ya da formasyonu, gramer ve sentaks bilgisi olması illa da şart olmayan, akli başında (!..) her yazar oturur adam gibi bir şeyler yazar... ve bu yazılanlar ister hırıltılı ister zırlıklı olsun, çarşaf çarşaf gazete ve dergi reklamları ile okurlarının ellerine ulaşırlar. bir de bakarsınız ki otobüslerde, trenlerde, parklarda tahta bankalarda, plajlarda bez şezlonglarda insanlar bu yeni kitabı almışlar harıl harıl okuyorlar. ya da okur gibi yapıp kitap-ön-arka kapağını aleme teşhir ediyorlar.

akli başında olmayan yazarlar da vardır. kimisi:
"...bir ben miyim keyif ehli içinizde..."
diye sorar, ve hemen ekler arkasından:

“bakmayın, gün olur ben de
bir şiir söylerim belki sizlere dair;
elime üç beş kuruş geçer;
karnım doyar benim de...”

kimileri ise ziba yokuşunda bir delinin eline ters tutuşturdukları bir gazeteye gülerler, sonra oturup ağlarlar. ve bunu insanlara ilam ettiklerinde ise naşirlerinden bir beş papel alıp onlar da karınlarını doyururlar.

birincilerinde, yani akli başında olan, yani doğru dürüst bir yazar olanlarda, bütün külliyatın oniki yabancı dile çevrilmiş olması, yazarken mutlaka bir dolmakalem kullanılıyor olması, muteber bir sanat dergisinde en azından dört sayfa “ ben bu eseri nasıl vücuda getirdim..” adlı röportajın yanındaki fotografide mutlaka simsiyah takım elbise, tişört, pabuç ve çorapla poz verilmiş olması, büyükçe bir dozda “porno-historik-bir background’un” yazılarda yer alması ve her hâlükârda – bu bağlamda - edeb dairesinde yazılmış varsayılan bir eserin, bir buzdolabı ya da bir ketçap markasının bile dudaklarını uçuklatacak reklamlarla okuyucu kitlelerine (son kullanıcılara..) ulaştırılması gerekir. yoksa bir (!) bağlamda, yani bu bağlamda yazar olmak mümkün değildir. ikinciler mi? onları anlatmak, otuz yılını hapiste geçiren bir adamın hikayesine benzer.

bu otuz yıl zarfında hapisteki adam bir karıncayı ehlileştirir, ona konuşmasını, edebiyatı, felsefeyi ve münazara etmesini öğretir ve hapishaneden çıkıp kurtuldukları gün ilk birahaneye gidip bunu kutlarken kendisine ve önünde minicik bir kupası olan karıncaya bira ısmarlar. ancak barmenin yalnız kendisine bir tek bardak bira verip te karıncanın kupası doldurulmayınca barmene çıkışır:
"ya karınca?..." barmen şaşkın :
"çok afedersiniz" der yüzü kızarak
"halbuki tezgah yeni de temizlenmişti ama..." ve başparmağıyla karıncayı ezer ve masadan elinin tersi ile iter...

işte ikinci tip yazarlar bu kategoriye girerler. ve umumun hafızasından bir başparmakla ezilerek silinmeye mahkum olurlar...

halil turhanlı'nın "cuma adlı adamları" gibi

filvaki hayır sahibi bir zengin ya da akrabasının önyak olduğu bir yarışma bir vakıf bir şu bir bu ile (doğum değil; hayret edilecek bir şey değil mi? -) ara sıra ölüm yıl dönümlerinde anılırlar ve adlarına yarışmalar (!) düzenlenir. kim daha güzel, kim ona daha yakın, kim daha.... yazacak diye. şanslı olanlar böylece senede bir iki defa üç beş kişi tarafından hatırlanırlar... umumun hafızasından silinenler ise; onlara meftun olanlar tarafından kalplere gömülür ve orada saklanırlar.
- bu çok romantik oldu -

gelelim yine astım hastalığına.

yukarlarda biryerlerde dediğim gibi astım genelde insan vücudundaki bağışıklık sisteminin koca bir falsosudur. tamam...

insan grip olur, nezle olur, öksürük olur ve vücut dışardan gelen bir takım yabancı mahlukata karşı anti-beyaz-immün gibi birlikleri ile harekete geçer. onları kuşatıp, onları imha edip, yok ettikten sonra vazifeleri biten şanlı mücahitler gibi yerlerine dönerler. ama astımda bu böyle değil. astımda en ufak bir toza, bir kokuya, bir esintiye, bir heyecana, sevince ya da üzüntüye karşı bile bağışıklık sistemi tepki verir ve bütün sistemi alarma geçirir. – yanlış alarm! –

ve olanda bu bağışıklık sisteminin sahibi olmak durumunda olan zavallı insana olur.

oturup normal bir insan gibi bir haftada ya da en az yedi günde nezlenin geçmesini beklemek, iki hafta kadar ağır bir antibiyotikle ağır bir gribe katlanmak ve sonra da rahat kavuşmak varken en ufak, minicik bir hapsirmada dünyaları indirip bindirmek, işte bu anormal tepki olayının bire bir tarifidir.

astımvari anlatmak istediğim ise budur... her minicik etkiye, deyim yerinde ise, buluttan nemlere verilen yersiz, amansız, vücudu harabeden bir tepki.

ve işte ben de gele gele böyle bir yere geldim... artık...

dostlarım, yani sevdiklerim, hayallerim ve rüyalarım, okuduğumda bana tepeden bakmaya başlayan, benim de hemen işaret parmağımı koyarak kapatabildiğim

kitaplarım, doğa ve çocuklar haricinde her şeye ama her şeye tepki verir oldum.

ve sonunda, (ki artık yetmişe yakın bir yerde duran birisi için söylenebilecek en güzel laftır) bunların dışında kalan her şey söylenen her söz, yapılan her hareket, her şey ama her şey bir hapşırma kadar fuzuli ve bir bombayı ateşleyecek ufak bir kıvılcım kadar dehşetli oluyor...

temmuz 2002

bir kumru kuşu

balkonda oturuyorum...
bir kumru kuşu ötüyor biryerlerde...
fazla uzakta olmamalı...

bu dünyada bir gündüz, bir gece, bir de bir kumru
kuşunun ötüşünden daha basit daha alelade bir şey olur
mu?
kumru kuşunun ötüşünü duyuyorum.
bütün etrafımda olan bitene rağmen bu duyduğumun da
farkındayım...

ama bir başkasının farkında olacağını da hiç
sanmıyorum...
zaten olmak zorunda da değil...

ancak...

balkonda bir yaz akşamı.
şehrin saldıdığı bütün toza, kirliliğe ve pisliliğe rağmen
donukta olsa bu sefalet perdesinin ardından güneş bir
haziranımsı parlamaya gayret ediyor.
balkonun önünden geçen dik yokuştan aşağıya doğru
otomobiller sürüler halinde akıp gidiyorlar.
beyinsiz bir içgüdü ile bir durup bir kalkarak birbirlerini
takip eden koyunlar gibi.
ama onlardan daha sesli... ve onların doğalarına aykırı...
ardı arkası kesilmeyen ve kesilecek gibi de görünmeyen
bir mezbaha sürüsü gibi.

bir kısmının homurtusu, bir kısmının fren gıcirtısı, kiminin sonuna kadar açılmış tahammülsüz bas ve tiz radyo sesleri...

ara sıra yokuş yukarı tırmanan ya da tırmanmaya gayret eden otomobillerin ve bilhassa ağır kamyon ve otobüslerin pencere camlarını zangırdatan motor sesleri... yokuşun orta yerinde durup ta sonra bir türlü kalkamayan acemi şoförlerin iç paralayıcı lastik gıcirtıları; geçici de olsa aşağıya inenlerin patırtılarını bir an için olsun bastırıyor...

daha büyük, daha sağır edici bir gürültüyle... bütün bunların biraz ilerisinde yirmibeş kata kadar yükseleceği söylenen bir mini gökdelen namzedinin vınc sesleri, kum kamyonları, çimento kamyonları, hırıltıları, ağır bir demir kafesin ya da başka bir şeyin halattan kurtulup gümbürtü ve tarakalarla yere çarpması... otoparkta bağırıp çağırarak birbirini kovalayan çocukların göklere yükselen ince avazeleri...

ve işte biryerlerde bir kumru kuşu ötüyor... kimse farkında değil. olmak zorunda da değil.

o bir kumruyu duymak...
o bir kumruyu duyabilmek...
o bir kumruyu etrafımı saran bütün bu azgın medeniyetin ürettiği pisliğe rağmen duymuş olmak bir marifet mi sizce?

daha da önemlisi:
bir kumru kuşunun ötmesini onun farkındalığını anlatabilmek için gözleri ve anlamakta farkına varmakta

zorlanan beyinleri tahammülün de ötesinde zorlayıp bir takım benzetmeler, bir takım bezemelerle medeniyeti ve onun araçlarını ve çıkardıkları gürültüyü bir oya gibi işleyerek (!) kumrunun ötüşünden uzak, törpüleyici anlatımlara girmek, analogjilerle aktarmakla kumru kuşunun ötüşü daha mı iyi anlatılmış oluyor sizce?

bir kumru kuşunun ötüşünü bir an duymuş olabilmeyi, yalın olarak, sadece:

“bir kumru kuşu ötüyor biryerlerde” diyebilmek ve bu güzelliğe bir ortak aramaktansa sayfalar boyu yazmak ve kıyaslar yapmak mı kumru kuşunun ötüşünü daha öne çıkartır sizce?

bu edebiyat mı?

27 haziran 2006-06

bir yazı..

milyonlarca harf, yüzbinlerce kelime, binlerce cümle ve yüzlerce yazı ya da şiir...

yazmanın ne anlama geldiğini idrak etmeden, anlayamadan yazılmış; kovalardan, fiçılardan öylesine şarıl şarıl dökülmüş, yerlere topraklara yayılmış... biri ikisi dışında hiç birisi, güneş ışığı bile görmemiş yaprakların içinde, taşların altında, suların diplerinde saklı...

delice, belki de beynin içerisinde uğuldayan bir kasırgaya kalem tutan sağ elin dayanamaması, sağ elin sahibinden başka kimsenin anlayamayacağı karabasanlar yazdırmış. ama yine de onları rüzgar gülünün dört bir yönüne dağıtarak, kitaphanelere, kütüphanelere, fuarlara, sergilere, raflara, masalara, unutulmuş mekanlara terk edememem...

yalnızlıklarına; ancak dördüncü sayfanın üstü kıvrılıp kitabın kapağı kapatılarak bir yerlere ebediyete terkedilmelerine, eski gazetelerle birlikte kapıcıya verilmelerine, bir parkın tahta sırası üstünde, kapağı dünyaya kapalı bir yolcuyu günlerce beklemelerine dayanamam sanırım...

bin sene evlenmemiş, erkek yüzü görmemiş bir kız kuruşu gibi onlara bir döşekte sarılıp beraber uyumak, bazı uzun günler kavga edip küsüp yüzlerine bile bakmamak... ama onlar benim...

kafamın içinde neler oluyorsa... bilmiyorum... bazen birşeylerin sıkıştığını hissediyorum orada... lastik ya da balon gibi esnek olmadığı için katı bir yerde sıkışıp kalıyorlar...

patlamaya ramak kala...
boşaltıyorum...
delice olan, idrak edilemeyen ve kafatasının içerisindeki
kasırgaya yetişemediğim...
okumak ta lazım mı yazmak için?
belki...
odanın dört bir tarafındaki raflardan ters ters bana bakan
kitaplarımdan anlıyorum bunu...
okumak...
kafamın içini onlar mı dolduruyor?
sanmıyorum...
belki de bir nebze...
ama bazen kıskanıyorum.
kafamın içinde durduramadığımı kağıda dökerken:
-istasyona bir yolcu treni girdi-
gibi yazdığım bir şeyi kazara okuduğum bir kitapta bir
başkasının:
-bir yolcu treni girdi istasyona-
cümlesinde okuyunca hayret ediyorum...
birşeyleri ıskaladığım geliyor aklıma...
fakat hayır...
ben istasyon olduğuma göre cümle herhalde doğru...

30 temmuz 2009

biber dolması ve kitaplar

21 aralık 2009

yenilen bir biber dolmasının, pirinci ile, kıyması ile, üstüne süs olarak konmuş olan domatesi ve nihayet biberin kendisi ile ağızda bıraktığı o mükemmel tadı... dil ve damak bir süre sonra unutabilirler.

ancak beyin denen mekanizma aradan uzunca bir zaman geçmiş olmasına karşın, "biber dolması" dendiğinde, birden bütün o tadları yeniden bir şekilde hatırlar. ve dile de damağa da gelir sanki yeniden bütün o güzelim şeyler...

okunan bir kitap biber dolması gibidir. okunur ve hazmedilir. bütün o bölümlerin, o sayfaların, o cümlelerin, tek tek o kelimelerin, hatta işaretlerin, insanın çepeçevre etrafını saran ama elle tutulamayan, bir sihir gibi açığa çıkarttığı bütün o lezzetleri beyin bir biber dolması gibi mas eder ve gereken kompartımanlarına yerleştirir.

"bir gün bir ışık gökyüzünde..." dendiğinde kör karanlıktaki o alet şiirin geri kalanını aynı tadlarla sanki ilk okunmuşluğun heyecanı ile yeniden canlandırır, yeniden hatırlatır.

sanırım esas olan da budur. gözbebeklerinin çiğneyip, öğütüp, hazmedip ve fakat gözbebeği olarak unuttuğu her satır, bellek denen o muhteşem kutunun bir köşesine, gerektiği zamanlarda gerekli tadların hatırlanması üz're saklanır.

bazı konuşma ve bazı yazılarda "efendim, ahmet ismail mertanoğlu üstadımızın bindokuzyüzoniki tarihinde neşrettiği gaile-i alem isimli eserinin yüzkırküçüncü sahifesinde de işaret ettiği üz're..." gibi bir çıkış, bir açıklama kitabı okumuşluğun ötesinde, adeta bir resim hafızası ile ve daha çok ta gösteri makamında birebir nakletmek, okunmuşu dahi bir türlü hazmedememiş olmanın bir işaretidir.

bu gösteri, bu bilmişlik, bu resim-hafızayı bütün aleme teşhir etmek bir türlü hazmedilemeyeniyeniden yeniye sanki yararlı bir hale gelecekmiş gayreti ile bir inek gibi her seferinde işkembeden ağıza yollayıp geviş getirmek kadar komik ve saçma olur.¹¹

¹¹ Gerçek Yağmur Adam öldü. **Amerikalı oyuncu Dustin Hoffman'ın canlandırdığı "Yağmur Adam" filmine esin kaynağı olan Kim Peek öldü.**

Salt Lake City Tribune gazetesi, hafızasıyla şaşırtan dahi Peek'in cumartesi günü Salt Lake City'de kalp durması sonucu 58 yaşında hayata veda ettiğini duyurdu.

Peek'in babası Fran Peek, gazeteye yaptığı açıklamada, 16 ayda Shakespeare'in tüm eserlerini, İncil ve Tevrat'ın tamamını okuyan oğlunun haftalardır solunum yollarından rahatsız olduğunu belirtti. Utah Üniversitesi'nden nöropsikiyatır Daniel Christensen de gazetede ki açıklamasında, "O, benzersizdi. Hafızası ve bilgisi inanılmazdı" ifadesini kullandı.

Alışılmadık ezber yeteneğine sahip Peek, senarist Barry Morrow ile 1984'de bir toplantıda karşılaşmış ve Morrow'a ilham kaynağı olmuştu. 1988'deki "Yağmur Adam" filmi "en iyi erkek oyuncu" da dahil olmak üzere 4 Oscar ödülü kazanmıştı.

Beyin kökünde bulunan beyinciği tam gelişmemiş, iki beyin lobunu birbirine bağlayan köprücükler olmadan doğan Peek, 4 yaşına kadar konuşamamış, doktorlar Peek'in zeka geriliği olduğunu düşünerek, ailesine oğullarının özel eğitim almasını önermişti.

Ancak Peek daha sonra yetenekleriyle herkesi şaşırtmaya

yazı yazan yazarlar yazarken yazı

onüç yaşına gelmiş yetişkin bir fil

- *ki o yeryüzünü çeşitlendiren ve zenginleştiren en akıllı yaratıklarından birisidir* -

artık çocuk doğurmaya hazırdır.

yazının bu kısmı ile pek ilgisi olmasa bile birazcık malumatfuruşluk...

dişi filler yeni bir nesil yetiştirmek için genelde daha yaşlı erkeklerle beraber olurlar... sanırım bu fil nesillerine daha bir soyluluk daha bir bilgelik getirmekte...

dediğim gibi filler bu yaşlarda gebe kalırlar.

ve ancak yirmiki ay sonra bir bebek dünyaya getirirler. bu çok uzun bir süredir.

dünyayı şereflelendirecek olan soylu ve bilge minik bir filin bu kadar zaman ana rahminde kalması, gelişmesi ve nihayet tam teçhizatlı olarak dünyaya gelebilmesi için aslında hiç te uzun sayılmayacak bir süre.

yunuslar için bu süre onbir ila oniki aydır.

başlamıştı. IQ testlerinde vasat sayılacak 87 puana ulaşabilen, tek başına giyinemeyen Peek'in hafızasında 9 bin kitap bulunduğu sanılıyor.

HER ŞEYİ HATIRLIYORDU: Peek, herhangi bir tarihin haftanın hangi gününe denk geldiğini söyleyebiliyordu. abd'deki bazı kentlerin haritalarını hafızasına kaydetmiş olan Peek, dünya tarihindeki büyük olayları, tarihlerini hatırlıyordu. Filmleri, konuları ve oyuncularıyla hatırlayan Peek, telefon kodlarını ve posta kodlarını da ezbere biliyordu.

İnsan beyninin sırlarına ermeye çalışan Amerikan Uzay ve Havacılık Dairesi NASA'nın da dikkatini çeken Peek, yakınlarına göre münzevi hayat sürüyor, gittiği kütüphanelerde sürekli kitap okuyordu.

zekasının seviyesine bir türlü varamadığımız bu şiirin yaratığın da bir tek yavru için bu kadar beklemesi herhalde olağandır.

insanoğlu kendisini dev aynasında görür ve dokuz ayda zanneder ki tabiat ananın en akıllı mahlukunu doğurmuş...

belli olgunluktaki belli şeyler için sabretmek gerek... zaman gerek...

bir şiirin, bir makalenin, bir hikayenin ya da en kabadayısı bir romanın yazılması sanırım işte böyle bir şeydir. gözlerin imbiklerinden ve kulakların ince zarlarının titreşimlerinden yavaşça süzülerek sonsuz bir karanlığın içerisinde hemhal olan milyonlarca ses ve görüntünün, bir düzene sokulup harmanlanarak, bir 'az' veya bir 'çok' hayalhane mahsulünün de buna eklenerek kağıda dökülmesi sanırım doğum sancısı kadar ağrılı ve eziyetlidir.

ne var ki her doğumda olduğu gibi aylar ve aylar süren bir gebeliğin sonunda bütün bu ağrı ve sancılardan kurtulduktan sonra beyaz üstündeki siyah şekiller artık olgun ve yetişkin birer yaratıktırlar.

bir varlık...

canlı...

ve aylar ve ayları, belki de seneleri o sonsuz karanlıkta geçirmeyi hakketmiş gibi artık insanların, bütün insanların, layık olan insanların okumalarına hazırdır.

yazı en nihayetinde o sonsuz karanlığın elde dilde olan bir uzantısıdır.

yazı o sonsuz karanlığın mabedinde, algılananın, yoğurulanın, şekleninin, şekillendirilenin bir ürünüdür. yazı o mabede gözden, kulaktan, elden, dilden düşmüş milyonlarca spermin ürettiği ceninin yavaş yavaş büyümesi ve gelişmesidir.

bir şiir, bir makale, bir hikaye ya da en kabadayısı bir roman işte böyle bir şeydir.

bunun dışında bırakın seneleri ve bırakın ayları; her gün her gün bir gazetenin bir köşesinde birkaç dolar için yazı yazanlar...

fillere ve yunuslara ve dahi adam gibi adam olan insanlara benzemeyenler...

bir batında onbinlerce yumurtayı denizin dibine, kumsala, topraklara döken, ve bu yumurtalarından ancak bir kaçının hayatta kalabileceğini gayet iyi bilen tabiat ananın diğer evlatları...

dediğim gibi...

bunlar yalnızca birkaç dolar için sık sık değiştirdikleri çukur yuvalarına her gün yumurtladıkları binlerce yumurtadan çıkan günlük yazılar, o karanlık mabedin doğurgan hiçbir izini taşımaz.

4.04.2010

kitap...

bir kitap baskı makinasında sayfa sayfa basılıp, formaları dikilip bir de üzerine güzel bir ön ve arka kapak giydirildi mi, doğru kitapevine...

kitapevinin rafına konduğunda ise, işte o bir bakire kızdır...

daha eli yüzü - ya da sayfası - açılmamış, kimsenin eli eline değmemiş...

orada öylecene bekler...

sıkılır mı, hüzünlenir mi yoksa kaderine razı gelip

geçenlere bakarak iç geçirir bir talip mi bekler?

sonra bir gün o bir talip çıkar.

raflardaki ötekilere berikilere bakarken birden göz göze gelirler...

yani kızımızla tabii...

damat adayı önce karşıdan şöyle alıcı gözüyle bir bakar.

sonra onu incitmeden raftan çekip ön kapağına bir göz

atar, çevirir arkasına bakar.

başparmakla sayfaları şöylecene bir tarar.

kimbilir belki de beğenip parasını verir...

alır bile...

maceranın en büyük kısmı da buradan sonra başlar.

kızımız eve gelindiğinde ya bir masa üstüne bırakılır ya bir

rafa yerleştirilir ve öylece unutulur.

bu bir çok kitabın alını yazısıdır...

ama dert değil...

çünkü bu şekilde alınmış, raflara konmuş, unutulmuş binlerce kitap-kızımız ancak böylece saf bekaretlerini korumuş olurlar.

ömürlerinin sonuna kadar...

bir yabancı eli değmeden...

ebediyen unutulmuşun sinesinde yaprakları tek tek sararıp soluncaya kadar oralarda kalırlar...

mahzun...

ama, eğer bir kitabı okumak maksadıyla ilk sayfası açılırsa, artık flört devri başlamış demektir.

beşinci onuncu sayfalara gelindiğinde kimin kimden hoşlandığını kestirmek daha pek mümkün olmaz.

kızın mı gönlü erkeğe düşer yoksa damat mı kıza sevdalanır...

bu bilinmez...

ama damat burada daima son sözü söyleyendir.

istediğinde başı sayfaların içerisine gömülmüş...

bir alış bir veriş deme gitsin...

ama isterse pattadanak kapatıp koltuğun kenarına koyma hakkına da sahiptir...

bu bir şekilde müslümanca ve tek taraflı ve hiç te hakkaniyete uymayan bir davranıştır...

kız, kendine göre istediği kadar güzel, cilveli, fettan olsun damat istemedikçe, beğenmedikçe (burada 'abi tuttum bu kitabı' daha doğru bir deyim...) onuncu sayfadan sonra yeniden bir rafın içine tıklıp unutulmaya terkedilir.

eh...

bu da bir şey...

hiç olmazsa bir miktar erkek yüzü görmüş, bir parça erkek eli tutmuş olur...

kimileri kitaba cidden bir kıza yakışacak şekilde yaklaşır...

nazik, centilmence, kibar...

sayfalar katiyen buruşturulmaz, okurken öyle imanına kadar açılmaz, kaldığın yer hatırlansın diye sayfa kenarı bükülmez ya da carttadanak ikiye açılıp masa üzerine öylecene bırakılmaz. okurken, okunmuş olan kısım tek elle daha rahat tutmak için arkaya zorla kıvrıtılıp-katlanıp kitaba eziyet edilmez.

hatta en beğenilen kısımlara ileride unutulmasın diye kurşun kalemle dahi işaret konulmaz.

kızımız naziktir...

geçenlerde elime okunmuş kitaplardan biri geçti... şöyle bir baktım, kızımıza hakikaten çok çok iyi davranılmış...

fakat yine de ilk talip kendisini alamayıp bazı satır başlarına birer ufak kalem çentiği koymuş...

o da binbir itina ile...

sanırım bu davranış bir flört devresini geçirirken biraz da elele tutuşma cesareti gibi bir şey...

diğer taraftan kitaba daha birinci sayfasından itibaren elinde bir kalemle hamle edip okuyanlar ciddi ilişkiler arifesindedirler.

satırların altları kalın kalın çizilmeye başladığında artık, dediğim gibi, ciddi bir evliliğin başlangıcı yaşanır.

altları cetvelle veya düz bir nesneyle itina ile çizilenlerle kızımız daha bir mesafelidir.

fakat çalakalem, bazen satırların altından, bazen satırların üstlerinden çizilenlerin ise kitapla olan evlilik ilişkileri ilerde güzel meyvalar vereceğinin bir işaretidir.

kimileri bu çizim işini biraz (biraz değil fazlaca) abartırlar. satırlar arası, satırlar üstü neyse de, bir de sayfa boyunca yukardan aşağıya dikey -dikkat!!- çizgileri, kimi zaman tek kimi zaman çift, hatta bunlara ilaveten bir de yukarıya aşağıya düşülen notlar...

oklar, çıkmalar, sayılar vesaire...

bu tabii evlilik müessesini biraz hırpalılar ama...

kızımızın verebildiklerini damadın sonuna kadar alabilmesi sağlam bir beraberliğin, anlayışın, dostluğun, ve kitap-arkadaşlığının temeli olur en sonunda...

artık o bekaretini yitirmiş, gönlü ferah, elinde avucunda ne varsa sevgilisine vermiş hamarat bir ev kadınıdır...

bazen başında bir örtü, bolca bir kazak, bazen önünde bir önlük ve önlüğün iki tarafından olgunluğun icabı taşan göğüsler, ayaklarda pufuduk tavşan terlikler onu belki de size olduğundan fazla pasaklıymış gibi gösterebilir ama, o yine de her şeye rağmen beklenmeyen bir buluşmaya her zaman hazır olmak için her daim taze makyajlıdır...

o artık olgun bir kadındır.

hernekadar damat bey uçarı, tahammülsüz bir poligam, bir çiçeklerden bir diğerlerine devamlı konmak arzusu içinde çırpınan bir çapkın olsa da, kızımızın değeri ne bir kumadır, ne bir cariye ne de bir kadınefendi...

o bir gönülçelen, gönül fetheden, bir beraberliği mutlu eden güzel bir kadındır...

o bir kitaptır...

17 ekim 2010

şiiir aslında kimi zaman aruzları, vezinleri, heceleri, uyakları, kafiyeleri, birbirine denk düşen, illa da denk düşürölmek istenen satır sonlarını aşabilmeli, aşmalı da hatta...

harflerin, kelimelerin, sözlerin, lakırdıların alt alta dizilip, dökölüp saçıldıkları, kenarları yarım kalmış, yontulmuş, girintili çıkıntılı satırlar bir şiiir gibiden çok bir resim, bir tablo gibi okuma-seyredilmeli.

bu şiiir artık sahnelerde one-man-show'larda, rakı sofralarında ve arkadaş sohbetlerinde kıraat edildiğinde hiç bir anlamı olmamalı. çünkü görsel olan tirad'da gözükmez..

bu şiiir bir resimdir.
o okurken seyredilecek.
renk renk ayrılacak ve derinden duyulacak...

bu şiiirin artık aruzlara, vezinlere, hecelere, uyaklara, kafiyelere, birbirine denk düşen, illa da denk düşürölmek istenen satır sonlarına ihtiyacı yok.

elma

parkta bomboş olan bankların bir tanesinde yaşlı bir adam oturmaktadır. hiçbir özelliği olmayan, yaşı belli olmayan, kim olduğu belli olmayan...

uzun bir süre sonra ağaçlıklı yoldan genç bir delikanlı gelir. ve bankta yalnız başına oturmakta olan adamın yanına oturur. sanki koskoca parkta başka hiçbir yer kalmamış gibi.

birbirlerine selam vermezler. konuşmazlar, otururlar sadece... yanyana...

ya akşam serinliğinin birden ağaçları hışırdatması, ya kuru yaprakların birden ufak bir hortumla havaya savrulmaları, bir kuş sesi ya da başka bir şey.

yaşlı adam cebinden bir elma çıkartır. ve onu cep bıçağınla tam ortasından ikiye böler. yanında oturan delikanlıya doğru hafifçe dönerek elmanın yarısını verir. genç adam sessizce elmayı alır. ikisi de yarım elmalarını yerler.

sessizce ve konuşmadan.

yaşlı adamın elmasının içinde belki de kabuğunda ya da tam ortasında; yani elmanın bir yerlerinde bir şeyler vardır. ağıza götürülüp dişlendiğinde, yavaş yavaş çiğnendiğinde dilin üzerinde dolaştırılıp ağzın bir tarafından diğer tarafına aktarıldığında, yutulduğunda. aynı elmanın iki yarısını yiyen iki ayrı adam elmanın içindekilerini anırlar. zaten elma anlaşılması çok kolay olan bir şeydir. yaşlı adam bunu bildiği için elmasını genç delikanlı ile p a y l a ş m ı ş t ı r...

bunu bildiği için... paylaştığı için...

belki daha sonra bir teşekkür eder delikanlı... arkasından yaşlı adamın gülümseyen rica ederim'i. burası o kadar

mühim değildir. hatta belki artık akşam serinliği çayırıların üzerine düşmeye başladığında başka elmalardan da söz açarlar. pazarlarda belli bir para karşılığı satılanlardan mesela... kiloyla... kesekağdında... evlerde işyerlerinde onlara bunlara birer tane verilip sonunun, sonlarının ne olduğu meçhul olan hiç bir zaman bilinmeyen elmalardan...

kabukları soyulup, bir kocaman dilim kesildikten sonra masanın üzerinde yavaş yavaş çürümeye terkedilmiş olanlar... dolaplarda bir yerlerde unutulup aylar sonra temizlik yapılırken ortaya çıkan doksan yaşındaki suratı buruşmuş ihtiyarlar gibi olanlar. bir ısırdıktan sonra çöp sepetini boylayanlar... misafir odalarının yemek masaları üzerindeki işlemeli cam tabak içerisinde ikram edilecek misafirleri bekleyenler... *mersi canım ben almiyim!*lerden sonra tekrar cam tabaklarına dönüp ahır ömürlerini orada tüketecek olanlar...

bir şeyler neden yazılır... neden yazılanlar sonunda bir kitap olup ta meydana çıkarlar... bunların illa da bir kitap olup meydana çıkmaları şart mıdır... sahaflarda, kitapevlerinde, kitapçılarda, marketlerde, bakkalarda alıcısını bekleyen zavallı kitaplar... kimler okur onları... masaların üzerinde, kapalı dolapların rafları arasında unutulup giderler mi... bir iki sayfa okunduktan sonra eski gazetelerin arasına mı atılırlar... gösteriş olsun diye salondaki sözde kütüphanelerin raflarını mı süslemeye mahkum edilirler... ya da eskiciye bir demet mandal ve bir plastik leğen karşılığı takas... daha da beteri; okurken burun kıvırmalar, sıkılmalar, kötülermeler... *ne biçim kitap bu yahu, yani ben olsam!*...

halbuki kitabı yazan adam elmanın sahibidir... yazıp bitirdikten sonra sayfaların arasında, ortasında, sonunda, bir yerlede bir şeyler vardır, paylaşmak için... yazan adam onun tam yarısını keserek yanındaki okuyana veren adamdır. paylaşandır... yazılan yazılar semt pazarı malları değildirler ki onları tezgahlarda diğer elmalarla beraber, geleceği belli olmayan serüvenlere yollasın... onun için değildir... yazan için değildir... yazmak budur... ama üç beş kuruş için; yazı denen kutsal abidenin ırzına geçerek semt pazarlarında hemen nakde çevirmek için yazanlar....
31032012

yap-boz oyunu

kafanın içerisinde bir düşünceyi bir cümleye giydirirsin...
ya da daha iyisi, eline kalemi alıp o cümleyi kağıda
yazarken; önünde hayali olarak duran bir büyük kutudan;
içerisinde yap-boz oyunundaki minik parçalar gibi duran
kelimelerden alıp alıp birbirine eklersin...
düşünceni bir cümleye giydirmek için...

bu sabah erkenden kahvaltı ettim diye yazdığında her
parça bir evvelkine, bir sonrakine şıppadanak uymuştur...
içiçe geçmişlerdir... herhangi bir falso veya zorlama
yoktur...

bu sabah giyinmişken kahvaltı ettim dediğinde ise
parçalardan bir tanesinin kutudan sanki yanlış değil bile
olsa, eğreti seçilmiş olduğu hissine kapılır insan... çünkü
kahvaltıda *giyinik ya da soyunuk*, kahvaltı parçasına biraz
uydurulmuş gibi durur...

bu sabah... kahvaltı... kaynanam... dışarıyı güneşli...
işte bu hiç bir parçanın yerine oturmadığı, saçma-sapan,
parçaların arasında boşluklar olan, düşünceye ihanet
eden, anlaşılmayan bir şey...

yani demem şu ki...
kafanın içinde fir dolayı dolanan *düşünceden* asla şüphem
yok.
bütün mesele onu gerçekliğe davet edip, beyaz kağıt
üzerine dökmek için kullanacağın bütün malzemenin,
bütün seçiminin o menhus kutu içerisinde olması...
kutu...

artık yeter mi yetmez mi... doğru bir sıraya dizer misin
dizmez misin...

yazdıklarım...

bakıyorum da yazdıklarım...

hani benzetmek gibi olmasın ama; bizim evin arka tarafında, kışın bir vakti acemice budanmış kütüğün üstündeki, renksiz, ruhsuz gökyüzüne yükselen yapraksız kuru ağaç dalları gibi...

kuru... kupkuru...

düşünüyorum da yazmanın da bir kaç şekli var gibime geliyor.

bir tanesi işte böyle kupkuru olan... ruhsuz ve renksiz... fiziksel bir yazı şekli de diyebilir miyim acaba?

neden dersenez, fizikteki gibi yalnızca malzemelerin, eşyaların bi aşağıya bi yukarıya gitmeleri, birbirlerine sürtünmeleri, toz haline gelinceye kadar paramparça olup yine de hiç bir özelliklerinin kaybolmadığı...

odun, demir, taş-toprak...

kısacası bu...

kimya halbuki öyle mi?

o onunla birleşince bi başka bi şey olur, diğerinin rengi kırmızıdan maviye döner; hatta bi parça sodyum mu ne suya atıldığında başlar kendi özelliğini bi başka şekle sokuncaya kadar suyun üzerinde fir dolayı dönmeye... pıtırtilar, köpükçükler saça saça...

işte mesela alınır böyle bir sodyum ve bir sayfadan başlanır dört sayfa hatta daha da fazlaya kadar bile köpürtülüp, köpürtülüp, döndürülür durulur.

hiç benzemez fiziğe...

bir de doğa bilimlerinden botaniğin güzelliklerinin aksettiği yazılar vardır. ilk bahar mevsimlerinde rengarenk, sonbaharlarda ise kırmızı, turuncu ve sarıların envai çeşidi...

alırsın onları erken ya da geç dönem barok ustası gibi
satırlarına dizersin...
rengarenk, kıvrı kıvrı, yıpranmış grek sütunlarının üstüne
tırmanıp, sarıp dolandırıp yükseklere çıkartırsın, o sonu
bitmez sarmaşıkları...
ne kadar güzeldir;
körpe köylü kızının dere kenarında otururken ayaklarını
saldığı suda aksettirdiği dalgacıklar, karşıdaki sümbüller
açmış kıyıya vürürken ve kızın bir karanfil iliştirilmiş, kıvrı
kıvrı saçlarının çerçevelediği mahzun soluk yüzündeki
kocaman ela gözlerinin dalgın bakışlarını yönelttiği mor
dağların üzerindeki pamuk pamuk dolaşan bulutların
anlatılması...
ama yok...
illa kalas gibi, odun gibi, kurumuş dal parçaları gibi
olacak...

yazı yazma

“mogollarla işbirliği yapan ve fars kültürüne tutkun selçuklu seçkin sınıfına hitap eden celâleddîn rumî ile halk adamı ahî evran arasında düşmanlık vardı. bu düşmanlık mevlanâ'nın şeyhi şems-î tebrizî'nin katliyle (1247) ilişkilidir.”¹²

mevlanâ'nın ne şahsı, ne ilişkileri, ne politik tutumu ne de geriye bıraktığı o muazzam mesnevisi tartışma konusu olamaz. bunların hepsi kendi aralarında ve kendi içinde birebir mütalaa edilir ve hepsi de; eğer istenilirse birbirinden bağımsız olarak kıymetini bulur.

bu bakımdan mevlanâ, halil inalcık'ın iddia ettiği gibi mogollarla işbirliği yapmış olabilir. bu politik bir tercih olarak ne tenkid edilebilir ne de kınanabilir. (kaldı ki bugün bile büyük ödüllü bir sürü edibimiz ya da saraylardaki siyasilerimiz aynı çizgide değiller mi...) yine fars kültürüne tutkun olması – seçkin sınıfa hitap etsin için veya etmesin için – ve eserlerini farsça yazmış olması da bu bağlamda tartışılmaz.

zaten biz mevlanâ'nın şahsını ve kişisel ilişkilerini daha az tartışıp daha az konuşuyoruz. bizim el üstünde tuttuğumuz, beyaz üstünde ne ki siyah varsa, ne ki onun tarafından yazılmışsa ve ne ki bugünlere kadar bizlere gelmişse; odur. mesnevi başlı başına, yalnız yazıldığı toprakları değil, cümle alemleri etkilemiş bir *burası ve orası* eseridir.

¹² halil inalcık'ın “devlet-i aliyye” adlı kitabından, benim için ilginç olan şu satırları aktarıyorum:

bir de tabii mevlanâ'nın yaşadığı, bütün ömrünü tükettiği
türk ellerinde, farsça yazılmış bir eserdir.
ki, bu da tartışılmaz.

şimdi düşünmek istiyorum.
ve bir paralellik kurmak istiyorum.

diyelim ki yaşar kemal, eşinin zoru ile (bu herhangi bir
tebrizî'nin zoru ile de olabilir!) hayran olduğumuz
kimilerimizin elinden düşürmediği onca eseri giscard
d'estaing ya da mitterand (bir ara fransa başkanları...) ya
da frankofon kültürü hayranlığı ile, adana'nın orta yerinde
oturup ta fransızca yazsaydı...
ya da orhan pamuk üstadımız, kazandığı ve onca ünü
borçlu olduğu çevirilerini o çevirileri yapmaya gerek dahi
duymadan doğrudan doğruya hayran olduğu anglo-
sakson kültürünün dili ile yazsaydı...

acaba (tabii türkçeye çevrildikten sonra) ince memed'i ve
cevat bey ve oğullarını yine de zevkle okumamıza engel
mi olurdu?
ya da engel olur muydu?
daha başka bir deyişle bu topraklarda yaşayan ve türkçe
konuşan insanlar böyle bir davranış karşısında hayretle
bir "aaa!" mı derlerdi?
yoksa ağızlarına ne gelirse mi söylerlerdi?

o gün mevlanâ hazretlerinin türk dilini konuşan insanların
içerisinde kaleme aldığı farsça mesnevisine yukarda
anılan kast sistemlerinin hiçbirisinden bir "aaa!" tepkisi
gelmemiştir herhalde...

bugün bunun cevabını, yani herhangi bir yazarımızın kendi ana dili yerine başka bir dille yazmasını; sokaktaki adam (göbeğini kaşır ya da kaşımaz...), biraz mürekkep yalamış biraz da tutkun olan okuma heveslileri ve nihayet yazın bodrum kışın etiler barlarının müdavimleri ayrı ayrı ve kendilerine has üslupları içerisinde verirlerdi mutlaka.

diğer taraftan oturdukları, yaşadıkları toprakların ve kültürün inadına ne yaşar kemal'in fransızca ne de orhan pamuk'un ingilizce yazabilir olma kurgusu hiç te farazi bir şey değil.
ya da mesela elif shafack ham'fendi...

mesela dünyadaki bir çok örneklerinden bir tanesi; gao xinjian su katılmadık çinlidir... ama bütün eserlerini fransız dili ile yazmıştır. hatta bu çaba ve gayretkeşliği ile bir nobel edebiyat ödülü bile alabilmiş bir ediptir. filvaki çinliler kendisini '*berbat bir yazar*'ve ödülü kazanmasını da çok gülünç olarak niteliyorlar...

bir başka açıdan bakıldığında mesnevinin namının ve şöhretinin bütün dünya üzerinde yayılmış olmasına farsça dilinde kaleme alınmış olması mı; yoksa dinin, mistiğin ve bir öğretinin onca güzel terennüm edilebilmiş olmasına mı borçludur?

yukardaki sorunun cevabını, türkiye'de kimi yazarların türkçe dilinde ve oldukça vasat, kimi zaman vasatın da altında bir yazım ve anlatım tarzı ile kaleme almış oldukları romanlarının ancak bütün dünyanın anlayabileceği evrensel bir dile çevrildikten sonra değer bulmaları ve ödül kazanmış olmalarında aramak gerek.

demek ki yerel kültürü evrensele taşıyabilmek, ancak evrenselin (tercihen ingilizce) anlayabileceği bir dille mümkün.

yoksa nobel'i biraz zor alırsınız!.¹³
bu yazıyı deniz tartışalım dedi...

tartışma...

tamam tartışalım.

elif şafak'ın 'aşkını okudun mu? mevlana ve şemsi tebrizi üzerine. sonra, o kitapla ilgili düşüncelerimi sana gönderirim.

elif şafak da anladığım kadarıyla önce başka bir dilde, sanırım ingilizcede yazmış, kitabın başında çevirenin de adı var çünkü.

bu kitabı da seninle tartışmak benim için bir zevk olacak. bakış açının farklılığı, ve özlülüğünden çok şey öğreniyor, esinleniyor mutlu oluyorum çünkü.

yazında şöyle bir söz var:

demek ki yerel kültürü evrensele taşıyabilmek, ancak evrenselin anlayabileceği bir dille mümkün.

bu cümledeki herşeye tepeden tırnağa karşıyım.

yani:

yerel kültürü evrensele taşıma gerekliliği önemi vs. gibi bir işbirliğe ve de evrenselin anlayabileceği bir dil olduğuna, olabileceğine.....

bu cümleyi kurduran bir kültür ve de hayat anlayışına.... tartışalım.

öptüm.....

deniz

Friday, August 21, 2009 5:25 PM

¹³ yazıların sonunda nobel ile ilgili bir açıklama var..

yanıt

*elif şafak`ı okumadım.
düşünce yapısının ve samimiyetinin sağlam bir temele
oturduğundan endişeliyim.
elif şafak sanırım türk tabiyetinde bir türk.
ve ingilizce yazıyor.
yazdıkları ve yazılarında anlatmak istediği savunduğu,
ortaya koyduğu her şey yerel kültürle ilgili.
ama bunu ingilizce yazıyor.
daha sonra kendi ana diline çevriliyor.
düşünce yapısının sağlam bir temele oturduğundan
endişeliyim, ama pragmatik olanı yapıyor.
evinden kaçıp oturduğu mekanların dünyanın merkezi
olduğunu biliyor; ya da en azından öyle sanıyor; bunun
için yerelini (kendisine bile ait olmayanı) evrensele bu
yolla taşıyor.
pragmatikliğini kınayamam.
tartışmak istediğim konu da (şafak`a dokunmak
istememiştim) tam burası.*

*nobel...
verilmesi, dağıtılması, sunulması, başışlanması için orada,
dünyanın merkezinde oturan ve bu işlerden çok iyi
anlayıp bildiklerini sanan efendilerin yeri.
onlar kendi merkezlerinde geçer akçe olan üçbeş dilden
başkasını bilmezler.
dünyanın dört bir tarafında üretilen ve onlara sunulacak
olan binbir lezzetteki binbir meyvanın mutlaka onların
anlayacağı bir lisana çevrilmesi gerekir. kendi lisanlarında
okurlar.. anlarlar..
birisi ikisi kazanır.*

ve kazananlar yerellerini evrensele taşımış olurlar.

bu cümleyi kurduran bu efendilerdir.

bu cümleyi kurduran efendilere ve onların yaşam tarzlarına olan hayranlıktır.

bu cümleyi kurduran yüksek dallarda erişilemeyecek kadar uzak olan meyvaya olan hasrettir.

yazıyı bir daha oku lütfen.

satır aralarında belki bir iki ufak tefek şey daha bulabilirsin.

ama esas olan şu ki; bir edip, bir filozof, bir mutasavvıf, bir alim acaba kendi halkları için kendi dillerinde mi yazsınlar, yoksa umursanmak için önce evrenselli deneyip sonra daha basit varsaydıkları avama mi dönseler?

bunun haricinde;

yerel kültür bir abidedir.

yerel kültür bilinmeyen bir tanrıdır.

yerel kültür sevgidir, aşktır, hasrettir, cefadır ve daha bir çoğu.

ve bütün bunları ancak halk anlar.

yerel kültür düşünülmez.

akıl değildir.

hissedilir, duyumsanır.

ve bütün bunları ve bütünü ve bütünü oluşturan ayrıntıları bunlardan bihaber olan bir başka hisse ve duyumsamaya çeviremessin.

eğer çevirisen (evrensele giden yol) büyü bozulur.

*işte yerel kültürü evrensele taşıma hareketi kimilerine bu
cümleyi kurdurtur.
ve büyü bozulur.*

*bu arada ahmet umit`in bab`i esrarı`ını güçlükle
okumuştum.
iki hazrete de bir başka açıdan bakıyor.
öpüyorum
aykut*

22-8-2009

*nobel hakkında yazdığım bir iki satırı en sona eklemek
istedim`i*

karayipler'de bir homer...

18 mart 2017 cumartesi

derek walcott... 23 ocak 1930'da saint lucia'da dünyaya geldi ve 17 mart 2017'de saint lucia'da hayata veda etti... bütün eserleri arasında yedi kitap ve altmışdört bölümden oluşan *omeros* en ünlü eserleri arasında... essex üniversitesinde profesörlük... 1992 nobel edebiyat ödülü... ve 2011'de t.s.eliot ödülü...

"iyi ki lisanları haricinde hepsi gittiler / ki bunlar tümüydü"

walcott'un bu sözleri neredeyse bütün yazdıklarının bir özetidir... kelimelerin, çok anlamlı- belirsizlikleri (ambiguity) en sonunda post-kolonyal bir okumaya yol açar...

iyi ki hepsi gittiler...

walcott'un ülkesinin, karayiplerin; bütün zenginliklerini peyderpey ve sistematik olarak çalan ispanyollar, hollandalılar, fransızlar ve ingilizler...

iyi ki hepsi gittiler...

geride bıraktıklarıysa yalnızca ingiliz lisanı... ki istese de istemese de walcott'un yazıda kullanmak zorunda kaldığı lisanı...

ve bütün bir dünya (wittgenstein) bu bir tek lisanın içinde varolup yaşadığından; onun içerisinde hapsolup kaldı... yalnızca bu bir tek lisanla dünyasını deşifre edip çözmeye çalıştı ve yazdıklarıyla dünyaya ilettili...

derek walcott bu durumun elbette farkındaydı... bütün yazdıkları bu bir şeytani girdabın içerisinde sürüklenip gidiyorlardı...

bir edip, bir yazar olarak karşı karşıya kaldığı bu durumda tek ve yalnız değildi...

irlandalı, afrikalı bir çok yazar onun düştüğü bu girdabın içersinde aynı nedenlerden; kültürel-sömürgeciliğin ve bir lisan mirasından dolayı sürüklenip gitmişlerdi...

ngugi wa thiong'o, gao xingjan, joyce, yeats ve seamus heaney ve son olarak kazuo ishiguro...

son ikisi nobel edebiyat ödülü sahibi...

cümle

“adam kalktı...”

bu iki kelime; eğer gözlerini kapatır ve hayal gücünü sonuna kadar zorlarsan, sana çok şey anlatır. yani demek istediğim masandaki bir dilim ekmeğinle bir parça peynirin gibi...

bu senin gözünü doyurur mu... onu bilemem. ama karnın doyar.

“adam ayağa kalktı...”

burada masana biri iki tane de zeytin ilave edilmiş oldu. zenginleşti denemez. ama nereden baksan bir çeşit işte...

“adam yavaşça ayağa kalktı...”

artık giderek masan zenginleşiyor... fakat diğer taraftan hayal gücüne ihtiyaç kalmadan yalnızca cümleye bakıp anlamaya çalışmadan takip ediyorsun... o sana söylenmesi gerekeni zaten söylüyor...

“adam; senelerin yıprattığı sefil yaşamından parçalar kopartıp ve geriye yalnızca tahammülsüz ağırlar içerisinde bıraktığı zayıf kassız dizlerinin üzerinde yavaşça doğrulmak için, ellerini dayadı iskemlenin kenarına ve yavaşça ayağa kalktı...”

işte bu: önünde kuş sütü bile eksik olmayan donanmış zengin bir sofraya... ve sana her şeyi en ince ayrıntılarına kadar anlatan ve hayal gücünü zerre kadar zorlamana gerek bırakmayan...

cümle, cümleler birer kutu gibidirler sanki. kiminin kapağını açtığında kocaman bir boşluk içerisinde bir ufak pırlanta taş görürsün. sana bakar... saf ve sevimli... şirin... kendine has kesimlerinin üzerine düşen binbir ışık huzmesi ile seni alır teeye nerelere götürür... götürebilir.

bu tabii biraz da sana bağılıdır... çoğunlukla sana
bağılıdır... hayal gücüne..
kimi cümlelerse bir hevesle, bir özenle, bir kuyumcu
titizliği ile itina ile, mostralara önde ardarda dizilmiş envai
çeşit mânalarla uzar gider ve konuştuğun lisanın bir
gereği olarak ta en nihayet bir fiille son bulur... ya da
bulmaz devrik olur...
böyle bir kutu açıldığında incilerden, taşlardan,
elmaslardan, inci-boncuklardan oluşan o muhteşem (!);
gerdanlıktan diyelim, gözünü alamazsın. ham'fendinin
narin boynunda göğüslerine kadar sarkar ve sen
ayrıntılardan bir bütüne gitmekte zorlanırsın... ya da
kendini bırakır kuyumcunun eserini öylecene izlersin.
binbir mücevherin (!) karmaşası içinde...
fakat bence ince bir zincirin ucundaki o ufak tek
pırlanta...
sadelik ve saflık...

karşılaştırmama

gazetelerin edebiyat sayfalarına, eklerine göz atıyorum.
kimi zaman da okuyorum...
duyulanın, sezilenin, görülenin, dokunulanın ve sonunda
düşünülenin yazı ile meram edilmesini izliyorum en büyük
yazarlarla...
yazarlarda...
romanlarında, hikayelerinde, şiirlerinde...
ne kadar da karmaşıklaşıyor yazan insanların
yukardakilerini toparlayıp ifade etmeleri...
belki de kendi deyimleri ile; anlatmak istediklerinde,
iletlerinde meramlarında giderek daha komplike, giderek
daha sofistike oluyorlar...
olmak istiyorlar...
ya da zorundalar... meslek icabı...
bir de benim yazdıklarıma bakıyorum esefle...
onları okudukça kendimden utanarak...
yerin dibine giriyorum... yazdığıma pişman...

don camillo; biliyorsunuz bir kilise faresi kadar yoksul, bir
köy papazı; po vadisinin kaybolmuş bir köyünde
kilisesinin avuç içi kadar arka bahçesinde sebze ve çiçek
yetiştirir.
tutkuyla, sevgi ve şefkatle...

ayda bir kere de şehirde kurulmakta olan, her türlü ziraat
aletinin, devasa traktörlerin, motorların, biçer-döverlerin,
tam otomatik süt sağma makinalarının, ziraat
makinalarının, ve daha binlerce şeyin sergilendiği fuara
gider.

orada zengin ve varlıklı çiftlik sahipleriyle beraber dolaşır
standları, sergileri, sergilenenleri...
hayatında işine hiç yaramayacak olan harman
makinalarına, biçerdöverlere, süt makinalarına bakar
merakla, anlamadan..

ve sonunda birkaç lirete edindiği iki tane fide, biraz
tohum ve bir ufak torba gübre ile fuardan ayrılırken başı
diktir...
göğsü kabarık...

büyük çiftlik sahipleri ile aynı mekanlarda bulunmuş
olmanın ve onlar gibi aynı mekanlarda alışveriş etmiş
olmanın belki de –kendince- onlara denk olabilmenin
duygusu ile ayrılır fuardan...

nafile...

01ocak2009

NOBEL

nobel edebiyat (ve biraz da barış) ödülleri hakkında orda burada ufak bir araştırma yaptım. sanırım ilgilenirsiniz...

1901'den itibaren dağıtılmaya başlanan nobel edebiyat ödülü ilk kez fransız şair, yazar ve filozof **sully prudhomme**'a gitti...
leo tolstoy yerine...
...ve 1901'den 2006'ya kadar 109 kişiye verildi. sonuncusu **orhan pamuk**...

şimdi sırasıyla...

gençliğinizde, orta yaşlılığınızda veya yaşlılığınızda okuyup bugün bile tadı damağınızda ve dimağınızda kalan bir sürü yazar vardır. kimler olduklarını bundan sonraki sayfalarda görebilirsiniz...

ve..

hiçbirine nobel edebiyat ödülü verilmedi...
kimi gerekçeler yanlarında belirtildi...

nobel edebiyat ödülü verilmeyen –aday dahi gösterilmeyenler-

leo tolstoy

tolstoy'u resmi kanallardan kimse aday göstermemiş. buna tepki gösteren birçok entelektüel ve yazarın tolstoy'a bu konuda yazmalarının neticesinde yazar böyle bir ödülü zaten kabul etmeyeceğini söylemiş.

emile zola

graham greene
vladamir nabakov

yaşadıkları çağın en ünlü yazarları olan bu üç edebiyatçıya nobel'in vasiyetine göre, "belli bir ideali (!) " tutturamadıkları için akademi bu ünlü yazarların yerine ödülleri isveçli yazarlara verdi.

andre malreaux

bir görüşe göre yazarın politika ile olan ilişkisi ve politik görüşlerinden dolayı ödüle aday bile gösterilmedi.

arthur miller - salman rushdie

*nobel komitesi her iki yazarın da yazıları ile çok etkin oldukları o senelerde, ünlerinden ve fazlasıyla sahne ışıkları altında olmalarından dolayı ödülü katolik kilisesinin sert eleştirilerine hedef olmasına rağmen hafifmeşrep (!) yazar **dario fo'ya** verdiler*

nobel edebiyat ödülü verilmeyen diğer ünlü yazarlar:

anna ahmatova, jorge amado,antonin artaud, georges bataille,
maurice blanchot, **jorge luis borges, bertolt brecht,**
paul celan, rene char, **anton chechov,** hugo claus,
joseph conrad, julio cortazar, **jaques derrida, henrik ibsen, louis aragon, theodore dreiser, lion feuchtwanger, cruzio malaparte,** robert frost, hans-georg gadamer, **aldous huxley, nikos kazancakis, marcel proust, arthur koestler,** d.h. lawrence, **william somerset maugham,** sandor marai, yukio mishima, **alberto moravia,george orwell, james**

joyce, fernando pesoa, robert musil, **ezra pound**,
j.d.salinger, gertrude stein,
wallace stevens, **august strindberg**, **arnold toynbee**,
marina tsvetaeva, **mark twain**, franz werfel, thornton
wilder, **tennessee williams**, **franz kafka** ve **virginia
woolf...**

*dünya edebiyatının direkleri olanları ve sanırım hemen
hatırlayacaklarınızı kalın olarak yazdım...*

ve...

nazım hikmet, **yaşar kemal** ve benim gözümde daha
onlarca türk yazar...

**nobel edebiyat ödülünü almayanlar alamayanlar
ya da reddedenler:**

demek ki böyle şeyler de olabiliyor!-

alexander soljenitsin kendisine verilen 1970 nobel
edebiyat ödülünü dört yıl sonra alabildi...

boris pasternak 1958 yılında nobel edebiyat ödülünü
kazandı. ama ödülü stockholm'de kabul ederse sscb
vatandaşlığından atılacağı korkusu ile geri çevirdi...

jean paul sartre zamanın cumhurbaşkanı de gaulle'ün
kendisi için "o fransa'nın kendisidir!" dediği adam...

ödülü reddetti.

saul bellow çok sonra alabildi.

verilmeyen nobel edebiyat ödülleri bir karşılaştırma
olarak

verilmeyen nobel barış ödülleri:

mahatma gandhi 1937,1938,1939,1947 de ve nihayet
öldürüldüğü 1948 senesinde yalnızca aday gösterildi

mustafa kemal Atatürk *venizelos tarafından aday gösterildi denir ama adı hiç bir aday listesinde yok. ...benim listemde var...*

papa john paul XXII

papa john paul II

stephan bantu biko *güney afrika anti apartheid düşünür, mücadelecisi ve savaşçı*

helder camera *brezilyalı katolik papaz*

raphael lemkin *polonyalı yahudi. **jenosid****

kelimesini kullanan ilk adam. 1950, 1951, 1952, 1955, 1956, 1958 ve 1959 da nobel barış ödülüne aday gösterildi.

herbert hoover *abd'nin 31. başkanı. 1933, 1941, 1946 da aday gösterildi.*

oscar romero *papaz, el salvador.*

bob geldof *2006 da 191 kişi ve kuruluş tarafından aday gösterildi.*

paul david hewson

-bono- *2003, 2005, ve 2006 da aday gösterildi.*

sizi sıkmamak için bazı isimlerin neden aday gösterildiklerini ya da bu sıfatı hakkettiklerini burada uzun uzadıya yazmadım. internetten takip edebilirsiniz.

** jeno (yunanca: aile, soy, ırk) – cide (latince: öldürmek)*

nobel barış ödülü verilenler :

henry kissinger *vietnam savaşı halen devam ettiği halde ödül 1973'te kendisine verildi. o da aldı*
le duc tho *vietnam savaşı halen devam ettiği halde ödül 1973'te kendisine verildi. ve reddetti*

nobel barış ödülüne aday gösterilip sonradan teklifi geri çekilenler

adolf hitler: *1955'te açıklanan akademi tutanaklarında hitler'in 1939'da nobel barış ödülüne aday gösterildiğini öğreniyoruz. ancak şubat ayında teklif geri çekilmiş.*

benito amilcare andrea mussolini: *1935'te paris beynelmilel adalet enstitüsü üyesi prof. gilbert gidel tarafından aday gösterilmiş*

joseph vissarionovitch stalin: *1945 ve 1948'de 2. dünya savaşına bir son verme gayreti içinde olması nedeni ile tarihçi ve norveç'in sabık dışişleri bakanı ve nobel akademisinin üyesi tarafından stalin aday gösterilmiş.*

o sene diğer adaylar arasında olanlar:

Franklin D. Roosevelt, Winston S. Churchill, Anthony Eden, Josef Stalin, Max Litvinov, Edvard Benes, Jan Smuts.

edebiyat ödüllerinin yazıldıkları dillere göre dağılımları...

ingilizce	26
fransızca	13
almanca	12
ispanyolca	10

portekizce	1	
italyanca	6	
toplam	68	<i>avrupa nüfusunun büyük bir çoğunluğunun konuştukları diller</i>

isveç	6	
norveç	3	
danimarka	3	
izlanda	3	
finlandya	1	
toplam	14	<i>kuzey avrupa ülkesi dilleri.. ve dolaysıyla NOBEL'İ dağıtanlar</i>

TOPLAM **95** *avrupa dillerini konuşan ülke...*
 =====
 =====

ibrani	1	
japon	1	
arap	1	
bengali	1	
çin	1	
ositanya(1)	1	
türk	1	
yiddi(2)	1	
toplam	9	<i>dünyanın geri kalan DİLLERİ...</i>

*(1) güney fransa, monako, italyanın bazı vadileri
ve ispanya'da konuşulan bir dil*

(2)almanca konuşulup ibrani harfleri ile yazılan ve eşkenazlar tarafından kullanılan dil

"İngilizce, Fransızca, Almanca gibi büyük dillerden birinde yazmayan bir yazar eninde sonunda çevirmene çalışır"
Arthur Koestler

bazı ufak tefek notlar:

nobel edebiyat ödülleri kalıcı ve mükemmel evrensel edebiyatın tek ölçüsü değildir. kritikler dünyaca ünlü bir çok yazara bu ödülün verilmemiş olmasını

hatta onların bu ödül için aday bile gösterilmemiş olmalarını haklı olarak eleştirirler.

2004 senesinde dünyaca tanınmamış bir yazar olan Elfriede Jelinek'e ödülün verilmesi akademinin kendi içinde de eleştirilere ve çatlaklara neden olmuş.

1996'dan beri akademide aktif bir rol oynayan Knut Ahnlund seçimin Jelinek'in lehine sonuçlanmasının akademiye onarılamaz yaralar açacağı ve ödülün değerini düşüreceği gerekçesiyle akademiden istifa etmiş.

Gao Xingjian Fransa'ya hicret etmiş bir Çinli yazar. aynı zamanda çevirmen, sahne dekoratörü ve ressam.

2000 senesinde Nobel Edebiyat ödülü verilmiş.

çin eleştirmenler kendisinden "berbat bir yazar" diye bahsediyorlar. nobel ödülünü kazanmasının ise gülünç olduğunu...

gao xinjian'ın kitabını isveç diline çeviren göran malmqvist o sıralarda isveç akademisinin bir üyesi. her ne kadar nobel verilmeden on gün önce gao xinjian naşirini değiştirmişse de verilen ödöl bu açıdan şüpheli ve şaibeli olarak addedilmiş. çin kendisini politik görüş karşıtlığından resmen vatandaşlıktan ihraç etmiş.

İosif aleksandrovich brodsky

bir çok işi denedikten sonra ingilizce ve lehçe öğrenmiş. felsefe, din ve mitolojiye merak salmış. çok kitap okumuş... 1963'te "parazitlik" yaptığı için tutuklanmış. yazılarını gizlice batıya kaçırmış. suçlu bulunup beş seneye mahkum edilmiş. bunun 18 ayını archangelsk'teki

çalışma kampında geçirmiş... bir çok ünlü sovyet yazarının ve evgeny evtushenko ve jean paul sartr'in protestoları ile 1965 te salıverilmiş ve rusya'dan ihrac edilmiş. 1968'de "less then one" isimli kitabınla "national book critic's" ödülünü ve 1987'de de beşinci rus yazarı olarak nobel'i kazanmış. stockholm hava alanında kendisi ile röportaj yapan gazetecinin: "siz amerikan vatandaşısınız ve rus dili için nobel edebiyat ödülü aldınız. kimsiniz siz?

amerikalı mı yoksa rus mu?" sorusuna şu cevabı vermiş: "ben yahudiyim!"

son olarak benim söylemek istediğim

birkaç şey...

akademinin edebiyat konusunda çalışma, daha doğrusu seçme sistemini anladığımı sanıyorum. böyle bir seçim, bütün pozitif bilim dallarının teşvik edilmesi ve dünya çapında yankı bulabilmeleri için geçerli olabilecek bir sistem. en iyisini, en doğrusunu, en yenisini, insanlık için en yararlısını kim bulmuş...

bu sene ona bir ödül verelim...

olabilir...

fakat bence bu edebiyat için geçerli değil. dünyanın dört bir tarafından (tabii yalnızca elit bir gurup) gönderilen yüzlerce aday teklifi arasından bir sene içerisinde dünyanın en iyi yazarını seçmek...

dünyanın dört bir tarafından gönderilen değişik tatlarda, şekillerde, renklerde, rayihalarda ve hepsinde değişik diller için değişik lezzetler olan yüzlerce meyve içerisinde bir kurulun bütün dünyaya karşı "bu armut en güzel meyvedir" diyebilme cesareti!...

... ve diğer beğenileri, gustoları, hazları, lezzetleri, zevkleri bütün bir dünyaya rağmen saf dışı bırakmak.

ve en tuhafı; böyle bir seçme için nazım'ın kuvayi milliyе'sini finceye, ya da goethe'nin west-ost divan'ını norveççeye, divina comedia'yı isveççeye çevirerek "işte bu mükemmel" diye ahkam kesebilmek...

***kaldı ki aramızdaki fark oldukça büyük.
onlar "literatür" diyorlar... ve kullandıkları
kelimenin çok derinine inildiğinde kaynağında
"harflerden" başka bir şey yok!
halbuki biz "edebiyat" diyoruz. ve mebedinde
edebi, terbiyeyi, inceliği ve kibarlığı buluyoruz.***

aykut yazgan

edebiyata dair

ekitap.ayorum.com